

XEMYC
HÆMUS

„МОСТОВЕТЕ НА ДУНАВ – ОТ ЧЕРНАТА ПЛАНИНА (ШВАРЦВАЛД) ДО ЧЕРНО МОРЕ“ е третият ми албум на тема мостове. Всеки един е уникален по своему.

Това е първата книга в света, която представя в образ и текст всички мостове на Дунав.

При фотографирането на мостове изпитвам възхищение от техническата творба и нейния творец. Линиите – видими и невидими, формите, които се сливат с пейзажа или изпъкват на фона му, красотата, затаена в строгата структура, малките задушежни мостчета и огромните внушителни конструкции. Къде е творецът? Там – във всяка дървена греда, във всеки дялан камък, във всеки стоманен пилон, във всяка една частица. Присъствието му се доказва „единствено“ от факта, че мостът е там. От една година, от десет, 100, 200 години...

Пътникът ползва мостовете, профучава по тях, често без да вижда очевидната им красота.

Фотографирах всичките 342 дунавски моста (включително и на плавателните приноси) откъм земя, откъм вода, а някои и от самолет.

Събраният снимков материал за дунавските мостове бе представен на 12 изложби в чужбина и 9 в Унгария.

Петер Дюквич

A DUNA HÍDJAI – A FEKETE-ERDŐTŐL A FEKETE-TENGERIG a harmadik hídtémájú fotóalbumom, és a maga nemében mindegyik hiánypótló.

Ez az első könyv a világon, amely képben és szövegben a Duna összes hídját bemutatja.

A hidak fotografálása közben a műszaki alkotás és alkotója bővült. A hol látható, hol láthatatlan erővonalak, a tájba belesimuló, vagy abból kitűnő formák, szigorú szerkezetekben rejtőző szépségek, a meghitt kis átkelők és a tekintélyes nagy szerkezetek. Hol az alkotó? Ott van minden fagerendában, minden darab faragott kőben, minden acélrúdban, minden alkatrészben. Jelenlétét „csak” az bizonyítja, hogy áll a híd. Egy éve, tíz éve, 100 éve, 200 éve...

Az utazó használja a hidakat, átrobog rajtuk, ám gyakran a szembeötlő szépséget sem látja.

A Duna összes – 342 – hídját (hajózható mellékági hidakkal együtt) lefotóztam, földről, vízről és helyenként repülőről is.

A meglévő képanyagból *külföldön 12, itthon 9* helyen volt kiállítás Duna-hidas fotóimból.

Gyukics Péter

СЪДЪРЖАНИЕ

ЙОРДАН ЙОВКОВ Хермина**БОГДАН КРЕЦУ** Очи на щука

Превод от румънски: Паола Георгиева

АТАНАС ЛИПЧЕВ

Тихият бял Дунав

МОЗАЙКА

АНИ ИЛКОВ

Генерален Балкански проект

НИКОЛАЙ БОЙКОВ Посвещения

ГРАВИТАЦИЯ

МАРИЯ МАКЕДОНСКА**НИКОЛА ЗАМБЕЛИ**

Писмо до Дунав

ГАВРАИЛ ГАВРАИЛОВ

В търсене на Абагара

ЗА ДЕЦАТА

АНГЕЛ КАРАЛИЙЧЕВ

Безценното камъче

ЗА АВТОРИТЕ

Илюстрации: фотографии на Петер Дюкич
снимки на Никола Замбели към текста Писмо до Дунав

OLDALAK

5**JORDAN JOVKOV** Hermina

Kovács Gergely fordítása

17**BOGDAN CREȚU** Csukaszem

Kosztá Gabriella fordítása

35**ATANASZ LIPCSEV**

Csendes, fehér Duna

Krasztev Péter fordítása

MOZAIK

43**ANI ILKOV** Az Összbalkáni Projekt

Krasztev Péter fordítása

49**NIKOLAJ BOJKOV** Ajánlások

Csehy Zoltan és Nikolaj Bojkov fordítása

GRAVITÁCIÓ

57**MARIA MAKEDONSKA****NICOLA ZAMBELLI**

Levél a Dunához

Kovács Gergely fordítása

77**GAVRAIL GAVRAILOV**

Az Abagar nyomában

Kovács Gergely fordítása

GYEREKEKNEK

87**ANGEL KARALIJCSEV** A drágakő

Kovács Gergely fordítása

100

A SZERZŐKRŐL

Illusztráció: Gyukics Péter fotográfái

Nicola Zambelli képei a *Levél a Dunához* c. szöveghez

„Каменният мост“ в Регенсбург е първият постоянен мост на Дунав, построен 1135 – 1146 г. (Германия / Бавария)

Régensburg, a Steinerne Brücke (Kőhid). A Duna első állandó hidja, 1135 – 1146 között épült. (Németország / Bajországon)

ЙОРДАН ЙОВКОВ

Хермина

JORDAN JOVKOV

Hermina

ДОКАТО МИНАВАХМЕ през селото, конете бързо препускаха, каруцата дрънчеше и аз, седнал на един чувал със сено, подскачах и се полюлявах ту на една, ту на друга страна. Но вѐн от селото конете като че отведнѐж отмахнаха и трѐгнаха полека. Лѐхна ни студен вятѐр, полето беше замѐглено. Вляво, доста надалеч и усамотено, се виждаше някаква ограда и в нея нещо като паметник от освободителната война, каквито има много из Добруджа.

Погледнах коларя: той току подрѐпваше юздите, викаше и размахваше камшика над конете, но нито ги удряше, нито пѐк му се щеше, както се виждаше, да вървят по-бързо. Пѐтят наистина беше поразкалян, но конете бяха доста якички и ако ги удареше, биха трѐгнали по-живо. Но той само викаше и крадешката изпод око поглеждаше към мене. Като забеляза, че го гледам, като разбра навярно и какво мисля, той се извърна и като правеше лицето си колкото се може по-загрижено, каза:

– Слаб добитѐка, ваша милост! Нямах с що да го назобиш ки! Ичумик, овес – сичко прибраха за войската. Хайде, Арап, хайде! Дий!... А комендантина... хм... комендантина... Ти, кай, се преструваш. Какво ще се преструвам, казвам си правата: мрѐкне ли, не виждам, ако щеш, брѐкни с прѐст в очите ми, не виждам. Кокоша слепота имам.

– Добре де – рекох. – Нали ти казах, няма да закѐснеем.

– А в друго село ще ходим ли?

– В друго село няма да ходим. Как се казваш?

– Васил, Васил Ненов ме казват. Другаде няма да ходим, кайш. И рано ще се върнем, а? Сполай ти, ваша милост.

Лицето му се разведри. Имаше черно, сипаничево лице и – нещо рядко между селяните – оставил си беше брада, малка и рядка, тук-таме прошарена вече. По очите се познаваше, че е добряк, но не знаеше с какѐв човек има работа, а, от друга страна, напласен от ангария, правеше се по-отчаян, за да му повярват, че наистина страда от кокоша слепота.

– Мене Васил ме казват, Васил Ненов. Хайде, Арап, дий! Ваша милост, тук да караме полека, че като излезем баиря... а, може ли?

– Може, може. Полека карай. Бърза работа нямаме.

Лицето му светна още повече и той едвам сега се показа такѐв, какѐвто си е.

– Васил ме казват – подзе весело той, – Васил Протестантина. Тѐй ме прекоросват. Какѐв протестантин сѐм аз! Никакѐв протестантин не сѐм, християнин сѐм, като всички. Ама дѐржа за правдината и всекиму думам право в очите. Аз и на кмета, и на попа казвам. Дядо попе, казвам, ти какво правиш – все пари, пари. Ами че ти трябва да ни наставяш, ти си ни светилника. В евангелието, думам, как пише: „Не туряй свещта под крината, а отгоре крината, че да свети!“ Тѐй им думам. А те – протестантин...

Пред нас се показва каруца и докато мислехме, че е още далеч, изведнѐж порасна, порасна, излезе из мѐглата и два хубави черни коня профучаха като фѐртуна покрай нас. В каруцата седеше пѐлен човек, погледна ни и лениво попипа калпака си, за да поздрави.

МИКѐЗБЕН АТНАЈТОТТУНК а falun, a lovak trappoltak, a szekér zörgött, én egy zsák szénán ülve zötykölődtem és dülöngéltem hol az egyik, hol a másik oldalra. A faluból kiérve azonban a lovak, mintha egyszeriben kimerültek volna, lassítottak a menetben. Hideg szél csapott meg bennünket, a mezőt köd borította. Balra, igen messze és félreesőn, valamiféle kerítés látszott, mögötte valamilyen emlékmű, talán a felszabadító háborúé, amilyenből sok van Dobrudzsában.

A szekeresre pillantottam: időnként rántott egyet a gyeplőn, kiáltozott és megmeglendítette az ostort a lovak felett, de sem rájuk nem húzott vele, sem nem tűnt úgy, mintha különösebben noszogatni akarná őket. Az út valóban sáros volt kissé, de a lovak igencsak jó erőben voltak, ha rájuk csap, bizonyára élénkebben nekierednek. De ő csak kiabált, s lopva, a szeme sarkából felém pillantgatott. Amikor észrevette, hogy nézem, s bizonyára azt is megsejtette, mit gondolok, felém fordult, s a tőle telhető leggondterheltebb arcot vágva így szólt:

– Gyöngék az állatok, kegyelmes uram. Ugyan mivel abrakolhatnánk őket! Árpa, zab – mindent elhordtak a seregnek. Gyerünk, Arap, gyerünk! Gyí! A komendáns meg... hm... a komendáns... Te, aszongya, teszed magad. Már hogy tenném magam, a színigazat mondom: ha bealkonyul, nem látok, ha akarsz, túrj a szemembe az ujjaddal, akkor se látok. Farkasvakságom van.

– Jól van, no – feleltem. – Hiszen mondtam, nem fogunk elkésni.

– Más faluba is megyünk?

– Más faluba nem megyünk. Mi a neved?

– Vaszil, Vaszil Nenovnak hívnak. Máshova nem megyünk, azt mondom. És hamar visszaérünk, igaz? Isten áldja meg kegyelmedet!

Képe felderült. Barna, himlőhelyes arca volt, s ami a falusiak közt ritkaságszámba ment, szakállt hagyott rajta, ritkás kis szakállt, mely itt-ott már őszült. Látszott a szemén, hogy jótét lélek, de nem tudhatta, miféle emberrel van dolga, másfelől pedig, félve, hogy hadi szolgálatra fogják, szerencsétlenebbnek tette magát a valóságnál, hogy elhiggyék, valóban farkasvakságban szenved.

– Engem Vaszilnak hívnak, Vaszil Nenovnak. Gyerünk, Arap, gyí! Kegyelmes uram, itt kissé lassabban hajtunk, aztán ha kiérünk a dombra... jó lesz így?

– Jó lesz, jó lesz. Hajts csak lassan. Nincs sietős dolgunk.

Arca még jobban felderült, s csak most mert végre olyannak mutatkozni, amilyen volt.

– Vaszilnak hívnak – fogott bele vidáman. – Protestáns Vaszilnak. Ez a csúfnevem. Miféle protestáns vagyok én! Nem vagyok protestáns, keresztény vagyok, mint mindenki más. De sokat adok az igazságra, és mindenkinek a szemébe mondom. A polgármesternek is, a papnak is megmondom. Atyám, mondom, te mit művelsz – csak a pénz, a pénz. Hisz neked kéne utat mutatnod nekünk, te vagy nekünk a lámpás. Nem azt írja az evangélium, mondom: „Ne a véka alá tedd a lámpást, hanem a vékára, hogy világítson!” Így mondtam nekik. Ők meg erre – protestáns...

Szekeret pillantottunk meg magunk előtt, s miközben azt hittük, még messze van, egyszerre megnőtt, előúszott a ködből, s két szép fekete ló süvített el mellettünk, akár a fürgeteg. Testes ember ült a szekéren, ránk pillantott, és üdvözlésül lustán megérintette a kucsmáját.

– Немец е, от наше село е – каза бай Васил. – Нали половината от наше село са немци? Тоя се казваше Йоан Фердинандов, богат е. Ама виждаш ли го какъв е? Голям човек, едър човек. Аз, какъвто съм дребен, само от единия крачол на панталоните му цял ще се облека.

Той се обърна и завъртя камшика, без да удари нито единия, нито другия кон.

– Тия немци – продължи той, – добри хора са, кротки хора. Само, как да ви кажа, не работят като нас. Той, немеца, сутрин ще стане, ще закуси с хляб и масло, ще попуши с лулата и хе, като подскочи слънце, ще иде на работа. Стане ли дванайсет часа, ще се наяде, ще почива и в два пак започва. Също като чиновници. А ний – нас ни дай да се борим с работата, като мечки. Леснина не търсим. И затъ, ако не се утрепим, както трябва, нито разбираме, че сме работили, нито хляба ни е сладък. Тъй сме ний българите...

Аз слушах и се усмихвах, но не казвах нищо. Това като че не се хареса на бай Василя, той ме поизгледа, усмихна се и пак започна:

– Тоя, Йоан Фердинандов, големият, дето го срещнахме, отива веднъж в Добрич и слиза в хотел „Зора“. Вечерта си отива в стаята, ляга си и, нали е тежък човек, кревата – прас! Счупва се. Ами, счупва се! Дохожда хотелиерът – ти, кай, ще ми платиш кревата. Как, казва Йоан Фердинандов, аз не съм ли пътник, аз не съм ли си платил?... Комендия!

Разбрах, че бай Васил ме залъгва, за да може да кара по-полека, обърнах се и погледнах настрани: ето го паметника. Дошли сме до него, без да усетим. Както винаги се случва, всичко изглеждаше не тъй, както се виждаше отдалеч: оградата беше много по-широка, самият паметник – много по-висок, от хубав, малко посивял камък. Не беше руски паметник, а гроб. Отпред на паметника се виждаше някаква фотография.

– Чий е тоя паметник, бай Василе?

– На едно момиче, на един немец. Уби се само. Отрови се.

– Отрови ли се! Но тук... и други гробове има.

– Те са нови. Там седем руски офицери са погребани. Тях скоро ги погребиха, през денеси, след битката.

– Но защо се отрови туй момиче?

– Защо. За нищо. А голяма афера беше то!

Той се обърна, настани се по-добре и като го видях как е доволен, че има нов повод да кара полека и да не мъчи кончетата си, дадох му цигара, запуших и аз.

– Голяма афера беше то! – започна бай Васил. – Оттогаз има-няма четири-пет години. Туй момиче беше на един немец. Тоя Йоан Фердинандов, дето го срещнахме, е богат, но онзи, бащата на момичето, беше още по-богат. Вайнер се казваше. Негова дъщеря беше, хубаво момиче, като капка. И добро – стар ли, млад ли срещне, ще го разприказва. И такова едно, как да кажа, види, да речем, слънцето като засяда, и ще каже: ай, че хубаво! Види кон или птиче и – ай, че хубаво! Имаме една баба Стояна, тя накрай селото живееше, бедна жена, тя хванала веднъж петела си, взела ножа и излязла на портата – ще го коли. Ето че иде същото туй момиче – Ирмина, тъй се казваше – и: не бива, казва, бабо, да го колиш. Я

– Немец, а ми falunkba való – mondta Vaszil bátya. – A fél falu német, tudod. Ezt itt Joan Ferdinandovnak hívják, gazdag. De látod, milyen? Nagydarab ember, megtermett. Én, amilyen csenevész vagyok, egy nadrágszárából tetőtől talpig felöltözhetnék.

Megfordult és meglendítette az ostort, de úgy, hogy egyik lovat se érje.

– Ezek a németek – folytatta – rendes, jámbor népek. Csak éppen, hogy is mondjam neked, nem úgy dolgoznak, mint mi. A német reggel fölkel, vajás kenyeret reggelizik, elpöfékel egy pipát, aztán ha a nap már fenn jár, kimegy dolgozni. Tizenkét óraker megebédél, szusszan egyet, csak aztán folytatja. Akár egy hivatalnok. Mi meg – mi úgy nekiveselkedünk, akár a medvék. Nem a könnyebbik végét fogjuk meg. Ha nem hajtuk ki magunkat, mint annak a rendje, se azt nem érezzük, hogy dolgoztunk, se a falat nem esik jól. Ilyenek vagyunk mi, bolgárok...

Figyeltem és mosolyogtam, de nem szóltam semmit. Ez mintha nem tetszett volna Vaszil bátyának. Végigmért, elmosolyodott, és megint belefogott:

– Ez a Joan Ferdinandov, a nagydarab, akivel találkoztunk, egyszer bemegy Dobricsba, és a Zora Hotelben száll meg. Este bemegy a szobába, lefekszik, és ugye nehéz ember, az ágy – reccs! – eltörik. De el ám! Jön a szállodás – te, aszongya, kifizeted az ágyat. Hogyan, mondja Joan Ferdinandov, hát nem vendég vagyok, hát nem fizetem?... Komendia!

Jól tudtam, Vaszil bátya azért traktál, hogy lassabban hajthasson. Elfordultam és oldalt pillantottam: ehol e az emlékmű. Odaértünk hozzá észrevétlenül. Ahogy az lenni szokott, minden máshogy nézett ki, mint amilyennek messziről látszott: a kerítés sokkal szélesebb volt, maga az emlékmű jóval magasabb, szép, kissé megszurkült kőből. Nem orosz emlékmű volt, hanem sírkő. Elülső oldalán valami fotográfiával.

– Kié ez a sírkő, Vaszil bátyám?

– Egy leányé, egy német lányáé. Megölte magát. Méreggel.

– Méreggel! De itt... más sírok is vannak.

– Azok újak. Hét orosz tiszt van beléjük temetve. Nemrég temették őket, a napokban, a csata után.

– De miért mérgezte meg magát az a leány?

– Miért! Semmiért! Nagy eset volt az!

Felém fordult, kényelmesen elfészkelődött, s mikor láttam, mennyire örül, amiért újabb ürügye van, hogy lassan hajtsen és ne kínozza a lovacskaikat, cigarettával kínáltam, és magam is rágyújtottam.

– Nagy eset volt az! – fogott bele Vaszil bátya. – Négy-öt éve lehetett, nem több. Egy német leánya volt. Joan Ferdinandov, akivel találkoztunk, gazdag ember, de amaz, a leány apja, még gazdagabb volt. Weinernek hívták. Az ő leánya volt, csinoska, akár a gyöngyharma. És jószívű – akár öreggel találkozott, akár fiatallal, elcsevegett vele. És olyan volt, hogy is mondjam, ha mondjuk, azt látta, hogy a nap nyugovóra hajlik, aszonta: ej, be szép! Lát egy lovat vagy madárkát – ej, be szép! Van nálunk egy öregasszony, Sztojana anyó, a falu végén lakik, szegény asszony, fogja egyszer a kakasát, kést ragad, és jön ki a kapun, hogy levágja. Arra megy az a leány – Irmina, ez volt a neve –, és azt mondja: le ne vágjad, néném. Nézd, milyen fehér. Nézd, milyen szép. Le ne vágjad, mondja. Nesze, itt egy leva, de nem fogod levágni. Sztojana anyó elveszi a levát, és elereszti a kakast. Másnap látja,

работа имах? – предадох едно писмо в щаба, взех друго. Починахме, нахранихме конете и след туй тръгнахме назад. Не исках да мина по тоя страшен път, из който додохме, и казах на бай Василя да избиколи настрана. После, не ми беше добре – усещах, че ще ме втресе, и полегнах в колата. С бай Василя повече не се занимавах и туй като че го усъмни. Навярно си мислеше: тоя човек, както ми каза да заобиколя, няма ли да ми каже да ударя за друго някое село? Безпокойството му растеше. Понякога слизаше, отиваше пред конете и като им дърпаше ушите, за да го ободри от умората, мърмореше:

– Капна добитъка... капна...

Друг път пак слезе, дойде до едно от задните колела, започна да го почуква и си говореше:

Ето че и колелото се разхлопа. Шината ще излезе. Не върви днес и туй то... Не върви...

– Бай Василе – рекох, като се подигнах от каруцата, – карай право за село! Той се качи, погледа ме, погледа, след туй се засмя и удари конете.

Стуших се в яката на шинела, дадох гръб на вятъра и се помъчих да заспя. Някъде колата ме раздрусваше и аз отварях очи: виждах бай Василя замислен, понякога срещаш усмихнатия му поглед. И пак задрямвах.

След час-два колата изведнъж спря и аз отворих очи.

– Ето паметника – каза бай Васил.

Обърнах се: оградата на паметника беше на няколко крачки.

– Чакай, аз ще сляза – рекох.

Влязох в оградата и най-напред се спрях пред паметника. На овална порцеланова плочка стоеше фотография на младо момиче. Хубави, светли коси, които трябва да са били руси, падаха на една страна и почти закриваха челото. Очите ѝ бяха големи, бистри, а усмивката... каква доверчива, радостна усмивка! Отдолу с едри букви пишеше: Хермина Вайнер. И още нещо друго.

После се обърнах и погледнах: току пред паметника, на един ред, лежаша седем гроба на седем руски офицери. Спрях се пред всеки един. На кръста на всекиго беше написано името на падналия, полкът му, мястото, дето е бил убит, датата. И под всичко туй, което аз не можах да запомня, стояха думите, незабравими завинаги: „Спи, верний син России!“

След мене вървеше бай Васил, спираше се, дето се спирах и аз. Но той като че с други очи гледаше и друго като че си мислеше. Чух го да мърмори:

– Хм... дохождали, пак дохождали. И тя е дохождала. Ей на цветето. Туй цвете сега е турено...

– Какво има? – попитах. – Кой е дохождал?

Той разгъна отчаяно ръце, в една от които държеше камшика, и каза:

– Какво има ли, ваша милост? Все същото, все същото! Жени нали са, все са едно!...

Не го разбрах и погледнах към паметника. Нататък погледна и бай Васил. От овалния портрет се усмихваше Хермина Вайнер.

– Тия казаци – продължи бай Васил, все тъй отчаян, – аз ги познавам.

тöbbet, s ettől mintha gyanakodni kezdett volna. Bizonyára azt gondolta, ha ez az alak azt mondta, kerüljek, vajon nem mondja majd azt is, hogy menjek tovább valamelyik másik faluba? Egyre nyugtalanabb lett. Olykor leszállt, a lovak elé ment, s miközben megcibálta a fülüket, hogy felderítse őket, így mormogott:

– Fáradt a jószág... fáradt...

Máskor leszállt, odajött az egyik hátsó kerékhez, kopogtatni kezdte, és így sópáncodott:

– Tessék, a kerék is meglazult. Le fog esni az abroncs. Nincs ma szerencsénk, és kész... Nincsen...

– Vaszil bátyám – mondtam feltápáskodva –, hajts egyenest haza!

Felszállt, nézett rám egy darabig, aztán felnevetett, és a lovak közé csapott.

Felhajtottam a katonaköpenyem gallérját, háttal fordultam a szélnek, és próbáltam szundítani egyet. Olykor megrázkódott a kocsi, és én kinyitottam a szemem: láttam, hogy Vaszil bátya gondolataiba merül, olykor elkaptam mosolygós pillantását. És megint elszunnyadtam.

Egy-két óra múlva a szekér egyszer csak megállt. Kinyitottam a szemem.

– Itt a sírkő – mondta Vaszil bátya.

Odafordultam: az emlékmű kerítése néhány lépésnyire volt.

– Várj, leszállok – mondtam.

Beléptem az elkerített részbe, s először is a sírkő elé léptem. Ovális porcelántáblán fiatal lány fényképe. Szép világos haj, bizonyára szőke lehetett, oldalra fésülve, majdnem az egész homlokot takarja. Nagy, tiszta szemek, a mosolya pedig... mennyire tele bizalommal és örömmel! Alatta öles betűkkel ez állt: „Hermina Weiner”. És még valami más.

Aztán megfordultam, és közvetlenül az emlékmű előtt hét sírt láttam, melyekbe orosz tiszteket temettek. Mindegyik előtt megálltam. Mindegyikük keresztjén ott volt az elesett neve, ezrede, halálának helye és dátuma. S mindez alatt, amit nem tudtam megjegyezni, ott álltak e szavak, melyek viszont örökre az emlékezetembe vésődtek: „Szpi, vernij szin Rosszii!”

Vaszil bátya mögöttem lépdelt, megállt, ahol én is megálltam. De ő mintha más szemmel nézett és másra gondolt volna. Hallottam, ahogy ezt dűnnyögi:

– Hm... itt jártak, megint itt jártak. Ő is volt. Itt a virág, ni. Ezt a virágot most tették ide...

– Mi az? – kérdeztem. – Ki volt itt?

Csüggedten tárta szét karjait – egyikben ott az ostor –, és így szólt:

– Mi volna, kegyelmes uram? Mindig ugyanaz, mindig ugyanaz! Hiszen nőszemélyek, mind ugyanolyan...!

Nem értettem, s a síremlékre pillantottam. Arra nézett Vaszil bátya is. Az ovális portréről Hermina Weiner mosolygott felénk.

– Ezeket a kozákokat – folytatta Vaszil bátya ugyanolyan csüggedten – én ismertem. Nem mindegyiket, de kettejüket igen. A csata előtt a mi falunkban voltak, az én házamban. Fialat fiúk, nyalkák, igazi leventék. Jöttek, és rázendített a harmonikaszó. Összegyűltek a német lányok, meg az én lánykám is, és táncolni kezdtek. A mi leányaink tudnak polkát járni, a németektől tanulják. Szól a harmonika, és táncolnak,

Не познавам всички, но двама от тях ги зная. Преди битката бяха в наше село, в къщата ми бяха. Млади хора, хубави хора, юнаци. Додоха и засвириха с хармоника. Събраха се момичетата на немците, и мойто момиче, и затанцуваха. Нашите момичета знаят да играят полка, от немците се учат. Свири хармониката и танцуват, танцуват, а ония махмузи – дзън, дзън, дзън... Цяла нощ. На сутринта се започна битката. На другия ден ги донесоха на носилка – убити. Хей, ваша милост. Не ми бяха деца, а в къщата ми огън падна. Донесоха и други и всичките ей на, тука ги погребяха. Оттогаз момичетата на немците и мойто момиче Неша дохождат тук през ден, през два и им носят цвете. Ей на, Неша пак е дохождала. Познавам цветето от градината...

Хермина Вайнер се усмихваше. Усмихваше се на мене, на думите на селянина, усмихваше се на седемте юнака, които лежах под земята пред нея. Потъмни ставаха облаците на небето и вятърът свиреше през дъските на оградата.

Излязохме и се качихме на колата.

– Не ми е за друго – подзе все тъй угрижен бай Васил. – Най-после хора сме, християни сме, а и те, дето се казва, са ни освободили. Ама не е хубаво, кога човек си тури мисъл на сърцето – гледам, съхне момичето ми, вехне, замязало е на сянка...

Селото беше близо и тъй като между другите къщи се показва голяма бяла сграда, дето се виждаха да ходят войници и където навярно беше и комендантът, бай Васил се сепна, шибна конете и ние влязохме в селото със също такава препускане, както когато излизахме.

táncolnak, azok a sarkantyúk meg – pengenek, pengenek, pengenek... Egész éjjel. Reggel megkezdődött a csata. Másnap hordágyon hozták őket vissza – holtan. Hej, kegyelmes uram! Nem az én gyerekeim voltak, mégis mintha tűz hullott volna a házamra. Hoztak másokat is, és mindet ide temették, ni. Azóta a német leányok meg az én Nesám mindennap vagy minden másnap eljönnek ide, virágot hoznak. Lám, Nesa megint itt volt. Az a virág a mi kertünkben nőtt...

Hermína Weiner mosolygott. Mosolygott rám, a parasztember szavaira, a hét leventére, akik előtte feküdtek a föld alatt. Elsötétültek a felhők az égen, a szél a kerítés deszkái közt süvített.

Kimentünk, és felszálltunk a szekérre.

– Nem is azért mondom – fogott bele még mindig gondterhelten Vaszil bátya. – Végtére is emberek vagyunk, keresztények vagyunk, és mint mondják, ők szabadítottak fel bennünket. De mégse jó, ha az ember így a szívére vesz valamit – látom, sorvadozik a lánykám, hervad, olyan, akár az árnyék...

Közel volt már a falu, s mivel a többi ház között nagy fehér épület látszott, ahol katonák jöttek-mentek, s ahol minden bizonynal a parancsnoknak is lennie kellett, Vaszil bátya felrezzent, a lovak közé csapott, s ugyanolyan szélvészgyorsan száguldottunk be a faluba, ahogy elhagytuk.

Kovács Gergely fordítása

Буганеца, мостът „Маргим”. Вторият постоянен мост на Дунав в унгарската столица. Построен е 1872 – 1876 по френски проект от френска строителна фирма.
(Унгария)

Budapest, a Margit hid. A magyar főváros második állandó Duna-hídja. 1872 – 1876 között francia tervek alapján francia cég építette meg.
(Magyarország)

БОГДАН КРЕЦУ

Очи на щука

BOGDAN CREȚU

Csukaszem

ЧЕТВЪРТАТА КЪЩА след завоя. Така го насочиха. Зелено боядисана порта от ковано желязо, каменна варосана ограда, люлякови храсти и върба на входа. Сергия със зеленчуци за продан. Ако старата жена не е там, портата със сигурност е отворена, да натисне клаксона и ще дойде. Синьо боядисана къща с керемиден покрив, с асма отпред. Но това е вътре в двора. Минаваш по плочите край къщата, стигааш до лятна кухня, веднага вдясно има барака от дървесна кора, за нея е прилепена варосаната бяла врата към избата. Там ще е Симион, до него табуретка, застлана с черга. Всичко се потвърди дума по дума. Спря колата, намери отворената порта. Преди да извика, видя на сенчестата пътека клатушкация се силует на стара жена. Клатушкаше се и охкаше. „Оф, боже, защо не ме прибереш!“ Или само така му се стори. Кокалите я болят, помисли си. Тук, в този двор, пет години е живяла Ралука, помисли си. И се засрами. Какво да каже на старицата? Как си, майко, взех ти снахата и съм дошъл да се спогодим, вземам я, не на килограм, на килограм ще се разберем за момиченцето, нея я вземам на парче. Що за мисли!

– Какво обичате, господине?

Старицата имаше ведро лице с все още младежки черти и нереално сини очи. Побеляла коса, от която под забрадката се подаваше кичур. Взе огромен червен домат, за да спечели време, докато чака отговора.

– Големи станаха тая година. Истински са, момче, не ползваме химикали, само тор, слагаме им оборска тор. Само от тях ядем и ние, и децата.

Присвиваше устни, зъбите ѝ бяха изпадали, съскаше като говореше. Какви деца? Тази старица ли беше гледала и хранила момиченцето? Била е тук, когато е казало първата си дума, когато е направило първите си стъпки. А той бродеше из бог знае какви конфликтни зона и си мислеше, че това е истинският живот.

– Имам да говоря нещо със сина ви. С господин Саладук. Симион Саладук, нали така?

– Да. Той. Да го извикам ли?

– Да, ако може...

– Ама по-добре вие елате, да не чакате тук на пътя. Работи нещо, защото разширихме кошарата на овцете и...

Говореше му като на човек от селото, сякаш го е познавала цял живот. Хайде, Раду, момчето ми, нали знаеш пътя, чака те. На селото човек се чувства като у дома си, всеки познава всеки още преди да се е родил. Но не идваше с добра новина, беше дошъл да откупи нещо, което беше откраднал. Идваше да откупи прошка за себе си и за Ралука, да търси разбиране, хайде, колко да ти дам, за да спре да ни мъчи съвестта, всъщност те бяха избягали и сега са дошли да искат помощ, хайде, Симионе, остави работата, излез да пийнем и ни помогни да се помирим със стореното. Дай ни благословията си! Дори не забеляза как се озова между някакви бараки, нещо като пазарче, тази мисъл му се стори забавна, да, разпозна мястото по описанието ѝ, това трябва да са лятната кухня и сайвантът, точно така го наричаха на село, сайвант, ниска дървена постройка, боядисана в охра с азбестов покрив, казваха, че бил канцерогенен, е, хората не умираха затова,

А КАНЬАР УТАН а четвъртият ház. Ennyi útbaigazítást kapott. Zöldre festett kovacsoltvas kapu, meszelt kőkerítés, orgonabokrok és egy akác a bejáratnál. Zöldeségsbódé. Ha nincs ott az öregasszony, biztosan nyitva van a kapu, dudáljon és valaki kijön. A kékre meszelt, cseréptető ház előtt szőlőlugas. De az már bent van az udvaron. Keskeny járdán elmegy a ház előtt, elér a nyári konyhához, közvetlenül jobbra van egy fakéregből épült fészter, szorosan a fehérre meszelt pincaajtó mellett. Ott lesz Simion, leülteti egy gyékénnyel letakart kisszékre. Minden hajszálpontosan úgy is történt. Leállította az autót, a kapu nyitva volt. Még mielőtt kiabált volna, az árnyas ösvényen meglátta a görnyedt öregasszonyt. Ide-oda imbolygott, hangosan nyögdecélt. „Drága Jóistenem, miért nem veszel már magadhoz!” Vagy csak neki tűnt úgy. A csontjai fájhatnak, gondolta. Itt, ezen az udvaron élt Raluca öt évig, gondolta. És elszégyellte magát. Mit is mondhatna az öregasszonynak? Mi van, mama, elvittem a menyét, most meg eljöttem, hogy megegyezzünk, megveszem őt – nem kilóra, kilóra a kislányért egyezkedünk, őt darabra veszem meg. Micsoda gondolatok!”

– Mit parancsol, uram?

Az öregasszonynak derűs, még mindig fiatalos vonásai voltak, és valószerűtlenül kék szeme. Ősz hajfürtje kibújta a kendője alól. Megfogott egy óriási paradicsomot, hogy időt nyerjen, amíg a válaszra várt.

– Az idén ilyen nagyra nőttek. Szabadföldiek, anyukám, mi nem használunk vegyszereket, csak istállótrágyát, jól beleforgatjuk. Csak ezt esszük, mi is, a gyermekek is.

Csorba volt, kihullottak a fogai, sziszegve beszélt. Milyen gyermekek? Ez az öregasszony nevelte és táplálta a kislányt? Ő volt vele, amikor az első szót kimondta és megtette az első lépéseit? Ő pedig egy háborús zónában bolyongott, és azt hitte, az az igazi élet.

– A fiával szeretnék beszélni. Saladuc úrral. Simion Saladuckal, így hívják?

– Igen, így. Kihívjam?

– Ha lehetne...

– De inkább fáradjon be, ne várjon kint az utcán. Éppen dolgozik, mert megnagyobbítja a juhok karámját és...

Úgy beszélt vele, mintha a falubelije lenne és mindig is ismerte volna. Gyere, Radu, anyukám, tudod, hová, mert várnak. Úgy érezte magát, mint otthon a faluban, ahol mindenki már születése előtt ismerte egymást. De ő nem a legjobb hírt hozta, ő most azért jött, hogy megvegye, amit már erőszakkal amúgy is elvett. Bocsánatért jött magának és Ralucának, hogy megértésre találjon, gyerünk, mennyi kell, hogy ne gyötörje a lelkiismeret, vagyis ők szöktek meg és most mégis ők kérnek segítséget, gyerünk, Simion, hagyd abba a munkát, gyere ki az ösvényre és segíts nekünk megbékélni azzal, amit elköveltünk. Add ránk áldásodat! Észre sem vette, mikor jött rá, hogy valami viskók között van; mint egy kis piacon – ez a gondolat felvidította. Igen, a nő leírásából felismerte a helyet: ez volna a nyári konyha, amaz meg a szín; pontosan így nevezték náluk a faluban is, színnek – egy alacsony, deszkából eszkábált tákolmány, okkersárgára festve, azbeszttetővel. Azt mondják, rákkeltő, de persze, az emberek nem emiatt haltak meg, annyi más oka volt, és az ereszt minden hulláma alá be volt dugva egy-egy szerszám. A végében pedig ott volt a pince, a megsárgult pincaajtóval, földes padlóval,

има толкова други причини и под всяка извивка на стряхата беше пъхнат някакъв инструмент. Накрая беше избата с пожълтялата врата, с пръстения под, точно както у тях, като при баба му, преди да ѝ съборят къщата, за да построят новата.

– Отивам да го извикам, седнете.

И му посочи къде да изчака, на стола, покрит с парцалена черга, каквито има във всяка селска къща. След две минути в рамката на вратата откъм курника застана гигант. Изненада се, Симион беше почти два метра, широкоплещест, едва мина през вратата, движеше се бавно, но беше атлетичен, излъчваше огромна сила. Почувства се малък, Ангеле, ангелче мое, каквото даде Господ, човекът се приближи, имаше пясъчноруса коса, срасана грижливо настрани, същите сини очи като майка си, брада до гърдите и като че ли усети мирис на риба и на миро, но може и да му се е сторило, няма значение. Приблужи се, протегна ръка, ако му подадеи той, нищо чудно да му я счупи без да иска, ще я счупи като клечка, малък съм аз, направи ме голям, страхлив съм аз, направи ме силен.

– Симион Саладук, каза. С какво мога да ви помогна?

Гласът му беше кротък, цялостното му поведение подсказваше добронамереност, но той пак усети, че е напрегнат, напрежението да не показва физическата си сила, контрола над себе си, за да не плаши, всеки жест говореше, нищо лошо няма да ти направя, добър човек съм, дошъл си при мене за помощ и ще ти помогна. Изобщо не изглеждаше учуден, че един непознат е влязъл в двора му, първи се представи, не побърза да иска обяснения, не повдигна вежди, заведе го под асмата на сянка, придърпа стола по-близо, разположи се на стълбите към избата, направи му знак да седне и изчака.

– Тъж... Странно, но не знам как да започна.

Почеса се по носа. Малък тик, имаше го от дете, когато се притеснеше.

– Слушам ви.

Изобщо не му помогна. Как да започне? Защо не си беше намислил поне едно изречение? Щеше да му е по-лесно сега. Но не беше дошъл, за да му е лесно. Беше дошъл, за да получи прошка и трябваше да я изстрада.

– Знам кой сте, знам защо сте дошъл. Знам, че Ралука ви праща.

Как така? Откъде знаеше? Изведнъж се изправи и му се стори още по-голям, както го гледаше от столчето, челото му сякаш докосна стрехата на къщата, асмата. Отиде до остъкления пруст, с една ръка извади котле с вода, сложи го на другата табуретка до вратата, загреба с шепи водата, изми си лицето, врата и се обърна към него, докато водата още се стичаше по брадата му.

– Очаквах ви. Слушам.

Не успя да измъкне нищо. Гигантът взе кърпа от пирона вдясно на вратата, избърса се щателно и се върна на мястото си.

– Трудно е, нали?

Гледаше го смирено, с известно любопитство.

– Да, много е трудно. По-трудно е, отколкото си представях.

Беше намерил първото изречение. Нямахше смисъл да се преструва по-вече. Да каже направо това, което има да казва. Но какво имаше за казване?

угyanúgy, mint náluk, ahogy a nagyanyja tapasztotta agyaggal, mielőtt lebontották, hogy felépítsék a helyére az új házat.

– Megyek és hívom. Foglaljon helyet.

És rámutatott a rongyszőnyeggel letakart kisszékre, amelyen minden parasztházban van. Két perc múlva megjelent a tyúkudvar felőli kapuban egy hatalmas férfi. Erre nem számított, Simion majdnem két méter magas volt, széles vállú, alig fért be a kapun, lassan járt, sportosan, hatalmas erőt sugárzott. Kicsinek érezte magát, Angyalom, angyalkám, akit nekem rendelt a Jóisten, a férfi közeledett, homokszínű haja gondosan oldalra fésülve, a szeme ugyanolyan kék, mint az anyjáé, a szakála a melléig ért, és mintha hal és mirha szagát érezte volna rajta, de nem számított. Odament hozzá, kezét nyújtott, ha megragadja az övét, akarata ellenére összeroppantathatta volna, mint egy kórót, én kicsi vagyok, te tegyél nagygyá, én gyenge vagyok, te tegyél erőssé.

– Saladuc Simion – mondta a férfi. – Miben segíthetek?

A hangja szelíd volt. Az egész viselkedéséből jóindulat sugárzott, de ő mégis valami feszültséget érzett, feszültséget, hogy ne mutassa ki a fizikai erejét, önuralmat, hogy nehogy megijessze, minden gesztusa azt üzenté: nem fogok ártani neked, jó ember vagyok, segítségért jöttél, és én segíteni fogok. Egyáltalán nem csodálkozott, hogy egy idegen bement az udvarára, elsőként ő mutatkozott be, nem sietett felvilágosítást kérni, nem húzta fel a szemöldökét, csak bekísérte a szőlőlugasba, az árnyékba, közelebb húzta a széket, ő meg leült a pince lépcsőjére, miközben őt is hellyel kínálta.

– Ööö... Fura, nem is tudom, hogy hol kezdjem.

Felemelte a kezét, megvakarta az orrát. Gyerekkora óta így tett, amikor félt.

– Hallgatom.

Egyáltalán nem segített. Hogy is kezdje? Miért nem mondott legalább egy mondatot? Akkor könnyebb lett volna. De ő nem azért jött ide, hogy könnyebb legyen. Bocsnátért jött ide, és azért meg kellett szenvednie.

– Tudom, kicsoda maga, tudom, hogy miért jött. Tudom, hogy Raluca küldte.

Hogyan? Honnan tudta? Hirtelen felállt, és még magasabbnak tűnt, ahogy lenézett a kisszékre, mintha a fejével súrolná a ház eresztét, a szőlőlugas tetejét. Odament az üveges tornáchoz, fél kézzel kivett onnan egy kancsó vizet és letette az ajtó melletti zsámolyra, fél marék vízzel megmosta az arcát, megdörzsölte a nyakát, miközben hozzá fordult, a víz lecsurgott az arcáról a szakállára.

– Vártam magát. Hallgatom.

Semmit sem tudott kinyögni. Az óriás az ajtóról leakasztott egy törölközőt, alaposan megtörölközött és visszaült a helyére.

– Nehéz, nem igaz?

Szelíden, kicsit kíváncsian nézte őt.

– Igen, nagyon nehéz. Nehezebb, mint gondoltam.

Megtalálta az első mondatot. Nem lett volna értelme megjátszania magát. Ki kellett mondania, amit akart. De mit akart mondani? És főleg, hogyan lehet azt egyenesen, egyszerűen megfogalmazni? Úgy érezte, megfullad, és egyszerre kifakadt belőle:

– Jóember, maga semmiről sem tehet. A gyerek nem a magáé. Az enyém, de csak mostanában tudtam meg.

И най-вече как можеше да се формулира просто, направо? Усети как се задушаваша и как изведнъж изрича:

– Добри човеко, никаква вина нямаш. Детето не е твое. Мое е, но не знаех до преди няколко дни.

– Как е твое тогава? Израсна при мене в моя двор.

Изправи се, слезе в избата, чуваше се как дървеното стълбище скърца и стене под тежестта му, върна се с каса бира „Ноймаркт“. Беше купил бира, поводът беше специален, в двора му беше влязъл градски човек, не можеше да го черпи с ракия. Беше му враг, човекът, заради когото жена му го напусна. Нареди на майка си да донесе хубава бира, за силни мъже. Наля я в халби. Така, та какво казахте?

– Казах, че нямаш никаква вина. Не те обича. Никога не те е обичала. Това е стара история. Чувства се виновна, затова ме изпрати, да опитам да ти обясня.

Вдигна вежди, изгледа го зачудено, като дете, което бръщолеви глупости.

– Тя ли те изпрати?

Ненадейно беше заговорил на ти. Но не беше агресивно, дори му се стори, че долавя нотка на симпатия в гласа на гиганта.

– Не ме е изпратила тя.

– А тогава?

– Тоест знае, че дойдох, но не ми е казала какво да говоря.

– А тогава?

– А тогава какво?

– Да дойде тя. Моя жена е. Пет години живя тук! Добре живя с мене. И момичето е мое!

Топлят глас на гиганта му вдъхна кураж.

– Хей, добри човеко, защо се залъгваш? Знаеш, че всичко е, както ти казвам. Кога сте имали във вашия род момиченце с дръпнати очи? Майка ми е татарка, оттам е.

– Няма нищо татарско. Това са очи на щука!

– Какви?

– Очи на щука. Ние сме си от щуките.

И се разсмя на глас. Подиграваше ли му се? Не знаеше как да реагира. Да се размее ли? Дали пък едрият мъж не беше луд? Поднесе чашата към устата си и отпи жадно. Съсредоточи се върху студенината, която се разля чак до слабините му. Ясно, значи сте си от щуките... Беше започнал да харесва липованеца. Гледаше го с присвити очи, без следа от усмивка. Дали говореше сериозно? Предизвикваше ли го? Не беше повишил тон, не се беше ядосал, не му беше поикал сметка. Когато го видя, че идва, беше промърморил само, но думите все още отекваха в ушите му:

– Знаем кой си и за какво си дошъл. Но не си си направил добре сметките.

Накрая се разбраха. Симион не беше лош човек. Сложи на масата разни неща за ядене, градински домати, осолена риба, мезета. Добър, лош, ама човек беше човекът, влязъл в двора му. Длъжен е да го почерпи. След няколко чаши и жълтеникавата течност, която наля в чашки, постепенно се отвори. Не е краят

– És akkor hogyhogy a magáé? Itt nőtt fel, az én udvaromon.

Felállt, lement a pincébe, hallatszott, ahogy a falépcső ropog a léptei alatt, és visszatért egy Neimarkt sörösflakonnal. Hozatott sört, különleges alkalom volt ez, egy úriember jött az udvarára, nem vendégelhetette meg valami lőrével. Az ellensége volt, az az ember, akiért elhagyta a felesége. Kiadta az utasítást az anyjának, hogy a jó, erős férfiaknak való sörből vegyen. Töltött a korsókba.

– Úgy, és maga mit szolt hozzá?

– Azt, hogy maga nem tehet semmiről. Nem szereti magát. Sohasem szeretete. Régi mese. Büntudata van, és azért bízta rám, hogy magát felvilágosítsam erről.

Felhúzta a szemöldökét, kissé csodálkozva ránézett, mint egy olyan gyerekre, aki butaságokat beszél.

– Ő küldött téged?

Hirtelen letegezte. De egyáltalán nem volt erőszakos, inkább mintha árnyalatnyi rokonszenvet hallott volna az óriás hangjából.

– Nem ő küldött.

– Akkor?

– Vagyis ő is tudja, hogy idejöttem, de nem ő mondta meg, hogy mit kell mondanom.

– És akkor?

– És akkor mi?

– Jöjjön ő. Az én feleségem. Öt évig élt itt! Jó élete volt mellettem. És a kislány az enyém!

Az óriás szelíd hangja felbátorította.

– Jóember, miért akarod becsapni magad? Nagyon jól tudod, hogy úgy van, ahogy mondom. Volt valaha is a családban valakinek ferde szeme? Az anyám tatár, tőle örökölte.

– Nincs abban semmi tatár. Csak csukaszemű!

– Tessék?

– Csukaszemű. Mi is olyan csuka félék vagyunk.

És hangosan felkacagott. Gúnyt űzött belőle? Nem tudta, hogy reagáljon erre? Neveessen? Bolond volt ez a hatalmas férfi vele szemben? Szájához emelte a poharát, mohón behörpintett. Arra a hideg borzongásra koncentrált, amit az ágyékáig érzett. Rendben, szóval a csukáktól származnak... Kezdte megkedvelni ezt a lipovánt. Összehúzott szemmel nézte, a szikrányi mosoly nélkül. Komolyan beszélt? Ugratta őt? Nem emelte föl a hangját, nem volt mérges, nem kérte számon. Amikor látta, hogy közeledik feléje, csak magában motyogott, de neki még mindig visszhangzott a fülében:

– Tudom, ki vagy és miért jöttél. De eltévesztetted a számításodat.

Végül megegyeztek. Simion nem volt rossz ember. Valami harapnivalót tett az asztalra, paradicsomot a kertből, sós halat, zakuszkát. Jó vagy rossz, ember az is, aki belement az udvarára. Kötelessége megvendégetni. Néhány pohár után, amit még kis poharakba töltött sárga itallal is megtoldott, megnyílt. Nincs itt a világ vége, mert a Jóisten az embert jóban és rosszban egyaránt részesíti. Meg fognak egyezni. Hirtelen megnyugodott. Kihúzta magát és egyenes háttal és vállal, a nagy evezőszerű kezét a térdére tette, és halkán mesélni kezdett. Elejétől fogva tudta, hogy hibát követ el. A Jóisten jeleket

на света, Господ дава и добро, и зло. Ще се разберат. После внезапно омекна. Изправи гърба, раменете си, опря големите си като гребла длани на коленете си и тихо започна историята си. Знаел от самото начало, че греши. Господ му изпращал знаци, но се правел, че не ги вижда. Жена като Ралука не била за него. На него му трябвала съпруга, която плете рибарски мрежи, чисти рибата, суши я, готви разни неща, грижи се за градината, пийва с него по чашка, моли се в църквата. Учителка, която е живяла в град, не му подхождаше. Но не беше устоял. Изкусил го нечестивият. Той го отвел в кметството. Станал местен съветник като възпитаник на Военноморското училище в Тулча, още докато учел. Приели го във Военноморския институт „Мирча Старий“ в Констанца във факултета по океански риболов. Революцията го бе сварила на втората година, после починал баща му и се наложило да се върне у дома, да поеме стопанството, да ходи на риболов, да издържа майка си, баба си, по-малките си братя. Дунав си иска своето, трябва силни ръце, за да те допусне и да те храни. Не му било зле, не бил онзи живот из моретата, да дърпаш макарите, да хвърляш огромните мрежи, да хващаш цели пасажии с риба. И рибата трябва да има шанс, да усеща, че я уважава, така е рекъл Гопод. И той свикнал със сладката вода, с безвкусната риба, имал нужда да вижда бряг. Живее от риболов и градинарство, като всички, като баба си, като баща си, стараел се да не пие много, виждал колко злини носи алкохолът. И му харесвал простият живот. В кметството го набутали съселяните му, да имат някой на своя страна. Така се навързали нещата, така действа нечестивият: иска да се терзае човек, да напусне дома си, да следва висше, да се върне, и всичко това, само за да дойде денят, часът, единственото място, където да срещне онази жена, която ще промени живота му. А тя да го помолила мило:

– Извинете, нова съм тук, случайно да работите в кметството? Имам нужда от някой, който...

Било следобед, денят бил станал по-къс, есента била красива, учителката била още по-красива, такива бил виждал само по филмите, тесни дънки и черна фланелка с пришит морски флаг, ботуши с капси, дъхът му спрял, не успял да се прекръсти с език по небцето и да повика Бога на помощ. Поколебал се, а дяволът не спял. Въобще не разбрал как отишъл да поправи нещо в гостната ѝ стая и останал там до сутринта. Смятал, че е нещо обикновено, случва се все пак в живота на всеки мъж. Срамувал се, няколко дни я избягвал. Когато се срещнали отново в старата кооперация, тя дошла при него и го заприказвала като стар познати:

– Как си, какво правиш, Симионе?

– Добре, какво да правя, госпожице.

– Добре ми поправи вратата, нито скърца, нито се криви. Не биваше да те викам.

И той разбрал. Усмивнал се доволно, поне свършил добра работа.

– Е, можете да ме викате, когато пак има нужда, хора сме, помагаме си, – измънкал се.

– Не е лесно така сама сред чужди...

След около месец преди едно събрание дошла в кметството и му казала, че

кулдотт неки, де о́ у́гы тегт, минта не латна́. Сза́мара не мот Ралуца́хоу фогхато́ но́. Неки егусеру́ ассонь келетт волна, акитуд хало́т хурколнит, халат тисзтитанит ес сзари́танит, то́ббфе́ле е́телт фознит, а кертет гондоузит, иннит веле егитегипуца́вал, имадкоузит а фелсзентелт темплонбан. Нем егит ва́росит танарно́ вало́ о́хоуза́. Де нем бирт е́лленаллит. Мерт ме́гкисертетте аз о́рдю́г. А полгарместерит хиваталбан аз у́тжа́ба хелеузит. А тулцаит тенгерезетит сзакисколо хайданит везеттжетке́нт хели танасос лелт, амикор ме́г танулт. Беуеуотт Констанца́бан а Мирца́ цел Ба́тра́н Тенгерезетит Фо́исколо тенгерит хоргасзат цсопортжа́ба. Ма́содевес волт а форрадалом иде́жэн, азтан ме́гхалт аз апжа́, ес хаза келетт жо́ннит, хогит атвегит а газдаса́гот, хогит халасзсон, е́лтартса аз аньжа́т, а нагьаньжа́т, а кибесб тествее́рит. Мерт а Дуна́ митденне́к ме́гкери аз ара́т, е́рос карра ван сзю́ксег, хогит е́нгелмеске́джен неке́д, ес та́плалжон. Нем ба́нта, нем о́лын, минт аз а тенгерит е́лет, амикор дарука́т келетт ке́зелнит, хало́кат киветнит ес е́гесз ра́ж хала́кат кифогнит. А хална́к ис е́се́лыт келл аднит, хогит е́реузит а тисзте́летет, амире а Жо́истен теремтетте. Е́с о́ аз е́десви́зхеу сзокотт, а фу́ез хала́ихоу, неки фолытон латнитя́ келл а партот. Халасзатбо́л ес кертесзке́десбо́л е́лт, минт аз е́гесз csalá́джа, а нагьапжа́, аз апжа́, о́вакодотт атто́л, хогит ту́лзасба не вигит аз ивасзатот, мерт латта́, хогит мьлын сокит арт аз алкохоло́. Е́с е́лвеузит а са́жат егитсеру́ е́летет. А полгарместерит хиваталба у́гы то́лтак бе а фалу́белиек, мерт келетт о́да валакит, акит аз о́ партжука́т ис фогжа́. Ё́гы фу́ггне́к о́сзе а до́лгок, лато́д, хогит ё́гы до́лгоузит аз о́рдю́г: аз е́мберне́к сзевне́днит келл. Е́лмennie отто́нро́л. Сокит танулнит, азтан висзсаменнит, цсак азерт, хогит егит бизоньос напон, егит бизоньос о́ра́бан арра аз е́гителен хелире керу́лжон, ахол талалкоузит егит о́лын но́вел, акит ме́г акаржа́ валто́затнит аз е́летет. Е́с а но́ гу́ю́нгеден ме́гсзоло́лтса:

– Бочса́ссон ме́г, у́й ва́гыок итт, вее́летлену́л нем а полгарместерит хиваталбан до́лгоузит? Сзю́ксегем волна валакире, акит...

Делу́тан волт, ма́р ро́виду́лт а нап, сзеп о́сзи идо́, а танарно́ ме́г аннал ис сзесбб, цсак филмен лато́лт о́лын сзепет, сзорос фармербан, фекете по́ло́бан, дерэ́киг е́ро́ дзсекибен, сзеге́цселт бакансбан, хогит е́лаллт а ле́гезете, ме́г а нелывее́л кересзтет ветнит се волт иде́же ес кернит аз У́ристен се́гитсегет. Хабозотт, де беле́бу́йт аз о́рдю́г. Е́с о́ ма́га сем тудта, хогитя́н ме́нт бе валамит ме́гва́витанит а венде́гсзобабита́, ес азтан отт марадт реггелиг. Азт хитте, хогит егитсеру́ до́лог ез, ме́гесик аз и́лесмит егит фе́рфи е́летенбен. Сзегьеллите ма́га́т, па́р напиг керу́лта а но́т. Ха́ у́жра талалкоузит а ре́гит сзю́ветке́зетне́л, ме́гсзоло́лтотта о́т, минта ре́гит исмеро́сю́к волна́на́к:

– Хогит ва́гы, Симион?

– Ко́сзю́но́м, жо́л, танарно́ керем.

– Жо́л ме́гва́витотта аз а́жто́мат, нем ньикоро́г ма́р, нем е́ресзке́детт ме́г. Нем келетт, хогит хивжалак.

Вала́мennie ме́гертетт е́ббо́л. Е́ле́гедеттен мосоло́гыотт, хогит ле́галабб жо́ му́нка́т везетт.

– Ба́рмикор хивхат, ха́ сзю́ксегес, е́мберек ва́гыонк, се́гитю́нк, ха́ келл – мотьогита. – Нем лелет ко́нньу́ ё́гы е́гитеду́л, иде́генек ко́зю́тт...

Нагьжа́бо́л егит хо́на́ппал ке́сю́бб егиткит гу́ю́лелт о́ло́тт ме́гжелент а но́ а хиваталбан, ес азт мондта, ме́г миндиг не́хеузен жа́р аз а́жто́, талан лето́рт егит зсане́р. Ва́гыис о́ мьлын му́нка́т везетт, нем е́рро́л волт сзю́. Де мивел ре́го́та нем бесзёлтек, лам, ме́гит азт

вратата пак се затваря трудно, сигурно се е развалила някоя панта. Тоест каква я е свършил, но не за това ставало въпрос. И понеже отдавна не били говорили, отново я нарекъл „госпожице“. Жената се учудила, казала, че се шегува, градска жена била, те си имат разни приумици. И тези нейни приумици му харесвали. Но не, оказало се, че не е приумица, а дете, което той е заченал там, в утробата ѝ. И да се откаже от него е тежък, смъртен грях. Наложило се да се ожени за нея, бил сериозен човек. Приел я с лека боязън. Обичал Ралука повече по дълг, защото така е написано в свещената книга. Никога не я биел, въпреки че се носели слухове. Така било прието, мъжът да удря жена си и детето си, когато сметне за необходимо. Не било лошо, ето, хора ставали, къща гледали, слушали светците. Но той никога не го направил, твърде много я уважавал. Никога не я гледал като своя жена, тя била учителката, дошла от града. Място, никому непознато. Сякаш русалка бил извадил с рибарската си мрежа. Той я довел къщи, в леглото си, но тя не била създадена за това. Опитали няколко пъти, но се се получило повече. Или той бил твърде голям, или тя била твърде малка. Въжето не минава през иглено ухо. Нещо се случило онази нощ, първата и единствената истинска. Повече нищо не пасвало. Не намирал ключа за катинара. Бил благодарен за спомена. За тялото ѝ, за мириса ѝ, за божественото тяло, което сега го отхвърляло. Държал я у дома си като в олтар, гледал я като икона. Била Божи дар, а когато Бог дава дарове, той те изпитва. Първите пет години не се оплаквала. Дума не отронвала срещу него. Дума не обелвала. Дори не вдигала очи от земята. Ходела на църква, постела. Срамувала се, не го допускала до себе си в леглото. Спяла с момиченцето. Казвала, че трябва да се съхрани чиста, иначе щяла да се срамувала да легне пак до детето, като нечестива. Ако не било момиченцето, нямало да са мъж и жена. Пред хората се показвали заедно, ходели на черква, на сватби, на кръщенета. И погребвали мъртвите. На него му се струвало, че тя няма минало. Беше се откъснала от родителите си и от всичко предишно, сякаш искала да забрави нещо мрачно. До един ден, в който му казала, че детето не е негово. Радица ли? Че не я ли беше държал той в прегръдките си и не я ли беше хвърлял към небето, за да я хване и да я размее? Не носеше ли неговото име? Не се ли казваше Рада Саладук? Дълбоко в себе си знаел. Било му трудно да приеме, че знае. И най-вече да признае за детето пред другите.

– Просто ти го е казала един ден...

– Да. Майка ми беше тук, в кухнята, тъкмо бях взел да копая основите на къщата. И тя дойде при мене, дръпна ме настрана. Един вид „ела по-нататък, да не ни чуе старата“. Защото така я наричаше, „старата“, никога не ѝ каза „майко“, както правят другите жени в селото. Казваше, че си има една майка, повече не.

И през ум не му минавало какво ще му каже. Тя ходела много рядко в тази част на двора, обикновено стояла в къщата и в градината отпред с малката.

– Това ѝ беше работата, да гледа детето. Не съм ѝ давал да върши мръсната работа край животните, в градината. Не беше свикнала, имаше малки и фини ръце.

В думите му имаше нежност. Обичал я. Ясно било, колкото и да го увърта сега, обичал я. А тя го завела в градината, не си спомняше някога да е минавала

монда неки, „он“ и „танарно“. Csodálkozott a nő, azt mondta, csak viccelt, na, városi nő volt, azoknak meg mindenféle hóbortjuk van. Neki meg tetszettek a nő hóbortjai. De nem, bebizonyosodott, hogy ez nem vicc volt, hanem gyerek, akit ő tett a nő házába. Amit nem vállalni nagy bűn, halálos bűn lett volna. Feleségül kellett vennie, komoly ember volt. Félt ugyan, de elvette. Inkább kötelességből szerette Ralucát, ahogy a Szentírásban áll. Sohasem verte meg, bár az a szóbeszéd járta. Az volt a szokás, mindenki verte a feleségét és a gyerekeit, ha jónak látta. És ez nem is volt baj, mert lám, ember lett belőlük, rendben tartották a házukat, hallgattak a szentekre. De ő sohasem verte meg, mert nagyon tisztelte. Sohasem úgy nézett rá, mint a feleségére, mert neki mindig csak a városi tanárnő maradt. Egy mindenki számára ismeretlen helyről. Olyan volt, mintha hálóval kihúzott volna a vízből egy halat. A házába és az ágyába vitte, de a nő nem erre volt teremtve. Próbálkoztak párszor, de nem ment. Vagy ő volt túl nagy, vagy a nő túl kicsi. Nem ment át a fonál a tű fölé. Az első és utolsó éjszakán valóban történt valami. De aztán valami mégse stimmelt. Mintha nem tudna beletalálni a kulcs a túl kicsi lakatba. Beérte a nő emlékével. A teste, az illata emlékével, az isteni testéével, amely őt elutasította. Úgy tartotta a házában, mintha az oltáron állna, és úgy nézett rá, mint egy ikonra. Isten ajándéka volt, és a Jóisten, amikor megajándékozta, próbára teszi az embert. Majdnem öt évig nem tehetett neki szemrehányást. Az első öt évben egy szóval sem bántotta. Fel sem pillantott a földről. Templomba járt, böjtölt. Szégyellte magát, nem is engedte magához az ágyban. A kislánnyal aludt. Azt mondta, meg kell őriznie a tisztaságát, mert különben szégyellene a kislánya mellé feküdni, a tisztátalant melléje tenni. Ha nem lett volna a kislány, mintha nem is lettek volna férj és feleség. Nyilvánosan úgy mutatkoztak, jártak templomba, esküvőkre, keresztelőkre. Eltemették a halottakat. A férfiét, mert úgy tűnt, mintha a nőnek nem is lett volna múltja. A szüleivel szakított, és mindennel, ami azelőtt volt, mintha valami sötét titkot akarna elfelejteni. Addig a napig, amíg elmondta, hogy nem a férje gyerek apja. Rádiťáé? Talán nem ő fogta a karjában és dobálta a magasba és kapta el, hogy megnevettesse? Nem az ő nevét viselte? Nem Rada Saladucnak hívták? A lelke mélyén mindig tudta. De nehezen tudta elfogadni, amit tudott. Pláne mások előtt is beismerni.

– Vagyis egész egyszerűen csak úgy megmondta egyszer egy napon...

– Igen. Az anyám itt volt a konyhában, én éppen elkezdtem kiásni az alapot a házhoz. Odajött hozzám, félrevont. Vagyis, „menjünk arrébb, hogy ne hallja a vénasszony.“ Mert úgy hívta, „vénasszony“. Azt mondta, neki csak egy anyja van, nem kell több.

Meg sem fordult a fejében, hogy mi következik. A nő nagyon ritkán ment ki az udvarnak abba a sarkába, többnyire a házban volt, vagy a ház előtti kiskertben a kislánnyal.

– Az volt az egyetlen elfoglaltsága, vigyázott a kislányra. Nem engedtem neki, hogy piszkos munkát végezzen az állatok mellett vagy a kertben. Nem szokott hozzá, kicsi, finom keze volt.

Gyöngéden beszélt róla. Szerette a nőt. Világos volt, bármennyit köntörfalazott, szerette. És a nő kivonszolta őt az udvarról, nem emlékezett, hogy azokban az években egyszer is bement volna abba a vesszőkerítéssel és megdrótozott kapuval elzárt részébe a kertnek, a szénakazlak és kocsányok között. Sután mozgott, és nagyon izgatott volt.

през плетената портичката, овързана с тел, в заградената част на градината, сред купите сено и кочани. Движела се неловко, но изглеждала развълнувана.

– Трябва да ти кажа нещо! Давай нататък!

От доста време не си били говорили. Не се чувствал самотен, можел да мълчи до нея години наред. Само да му позволи. Знаел, че някой ден ще дойде краят, очаквал го. Отворил ѝ портичката, пунал я пред себе си да взлезе в градината, закрил я с огромното си тяло, така че да не се вижда от двора.

– Къде е Радица? – попитал, за да се предпази, да забави удара.

Така били свикнали, да се крият зад детето, то било техният параван, докато и двамата се грижели за него, имали съвместен живот.

– Спи. Радица не е твое дете.

– Моля?

– Не е твоя. Не си ѝ баща.

– Кой тогава?

– Няма значение. Моя е.

Тя не може повече да живее така, в лъжа. Ще напусне училище за известно време. След това ще види какво ще прави. Да не ѝ се противопоставя. Няма си никого тук. Няма никакъв шанс. Да я убие, ако иска. Но тя не може да живее повече така. Добре, но какво ще кажат хората, като я видят да напуска къщата? Ех, хората, какво знаят те? Нима ги интересува какво мислят хората? Ами, той е израснал сред тези хора и мисли да живее сред тях. Тогава нека го направят по начин, който ще е без скандал. Ще се премести в стаята на училището, той може да го уреди в кметството. Къде се е чуло и видяло жена да напуска дома си като луда, с хлапе при това? Всички ще мислят, че я бие. Да мислят, каквото си щат! И толкова ли не може да направи за него? Защо да търпи подобна несправедливост? Нека хвърли вината върху нея. Не ѝ пука. Тръгва си и толкоз. Отива да събуди Радица и... Успя да я задържи още няколко дни, но за празниците вече не бяха заедно.

Въздъхна дълбоко. Тъжно погледа Раду.

– Това ли ти разказа?

Как? Почувства се объркан.

– Значи просто ти е казала, че имаш дете, без да знаеш, това е положението...

Горе-долу. Дори не му каза. Повика го, за да я отведе от тук. Беше го поставила пред свършен факт. Бяхме ти и аз, ето ти детето. Пресмятай. Пет години. Излиза ли? Не, не излиза. Има очите на майка ти.

– Типично за Ралука! И сега?

И сега какво? Погледна го със сините си очи на щука. Без упрек. Двама мъже, обединени от общо проклетие. Или от любовта си към една и съща жена.

– Няма да е лесен животът ти!

Знаеше. Не ставаше дума за това. Какво, да не би да е мечтал за лесен живот? Не, няма да е лесно с Ралука. Беше права майка му, не му е притрябвала такава жена, дошла от никъде, дяволът е бил в нея. Дявол, а не ангел. Щом иска, да го напусне, той не може да я спре насила. Какво да направи? Да я върже ли? Да я осакати?

– Така че, ето на, съжалявам за нея, но ще се се разберем, хора сме. Давам ти я.

– Mondanom kell valamit! Menjünk odébb!

Jó ideje nem beszélgettek. Nem érezte magát kínosan ettől, évekig képes volt hallgatni mellette. Csak engedje meg. Tudta, hogy egyszer vége lesz, és várta. Kinyitotta a kiskaput, előre engedte, hogy belépjen a kertbe, a nagy testével eltakarta a nőt, mint-ha nem akarta volna, hogy lássák az udvarról.

– Rádița hol van? – kérdezte, hogy kivédje a következő csapást.

Megszokták, hogy a gyerek mögé bújjanak, paravánnak használták, amíg mindketten gondoskodtak róla a közös életükben.

– Alszik. De nem a te gyereked.

– Tessék?

– Nem a tied. Nem te vagy az apja.

– Hanem kicsoda?

– Nem számít. Az enyém.

És hogy ő nem tud tovább ilyen hazugságban élni. Egy ideig visszavonul az iskolába. Aztán majd meglátja, mihez kezd. Nem akart ellenszegülni neki. Senkije sem volt ott. Semmi esélye sem lett volna. Megölheti, ha neki jól esik. De hogy ő nem tud így élni tovább. Jó, de mit szólnak majd az emberek, ha látják, hogy elment hazulról? Ó, hát mit tudnak az emberek? És nekik mi közük ahhoz, hogy mit szólnak az emberek? Hát van közük, mert ő ezek között az emberek között nőtt fel és köztük is akart élni. Akkor tegye azt, csak ne csináljon botrányt. Ő beköltözik az iskolai szobájába, a férfi ezt el tudja intézni a polgármesteri hivatalban. Ki látott már olyat, hogy egy asszony megbolondul és elhagyja az otthonát a gyerekével együtt? Még azt fogják hinni, hogy ő verte. Ez az, higgyék azt! Mi van, még ennyit sem képes megtenni érte? Hogy ennyi igazságtalanságot kibírjon. Később őt hibáztathatja. Az már nem érdekli. Mert mindenképpen elmegy. És most megy felébreszteni Rádițát, és... Még néhány napig sikerült ott tartania, de az ünnepeket már nem töltötték együtt.

Mélyet sóhajtott. Gyöngéden Radura nézett.

– Neked is ezt mondta?

Hogyan? Zavarba jött.

– Vagyis egész egyszerűen megmondta, hogy van egy gyereked, bár nem tudtal róla, de ez a helyzet...

Valahogy így. Még csak meg sem mondta. Azért hívta fel, hogy vigye el innen. És kész tények elé állította. Ez vagy te, ez vagyok én, ez a gyerek. Számolj utána. Öt év. Kijön? Nem, nem jön ki. A te anyád szemét örökölte.

– Ez jellemző Ralucára! És most?

És most mi? Ránézett a kék csukaszemével. Semmi szemrehányás. Két férfi, akit ugyanaz az átok egyesített. Vagy az egyetlen nő iránti szerelem.

– Nem lesz könnyű életed!

Tudta. Nem erről volt szó. Talán ő könnyű életről álmodott? Nem, Ralucával nem lesz egyszerű. Igaza volt az anyjának, nem olyan asszony kellett neki, egy jöttment, aki ördögös dolgokra képes. Mert az ördög munkálkodott benne, nem valamilyen angyal. Ha ezt akarta, ha el akart menni tőle, erővel nem tarthatta vissza. Mit tehetett volna? Kötözte volna meg? Nyomorította volna meg?

Даваше му я. Думите го цапнаха в лицето. И Радица ли? Дете е, ще свикне.

– Във всеки случай, тя не ми позволяваше да я прегърна, дърпаше се към майка си.

Беше помислил за всичко след бягството ѝ. Нямахме да е трудно да я даде на съд. Всичко, но не и в съда. Какво да направи? Да тръгне по доктори ли? Беше му ясно, детето не е негово. Да я изнудва за пари ли? А имаше ли тя пари? Трябваша ли му нейните пари? Господ да ѝ помага! Да ѝ даде по-добър живот!

Изправи се, слезе в избата. Чуваше се как стълбището скърца под тежестта му. Излезе след няколко минути с малка дамаджана. Взе кърпа, избърса я от прахта. Сложи я на стълбите до себе си. Погали я, както би погалил дете. Лицето му грейна, засмя се:

– Хе-хе, остани, да пием, да се почерпим. Сега сме и двамата... в един и същи трап.

Огромен липованец със сини и топли очи, с брада до гърдите, миришеш на риба и миро. С майка татарка, чийто род избягал от Крим, и баща румънец, сражавал се някога там, опознал ужасите по време на осемгодишния плен и намразил живота, искал всичко да забрави, и ето ви, нещастници, оправяйте се, както можете, с цялата тая мизерия, на мен не ми трябва. И сега са в един и същи трап на любовта си към Ралука. Патетично! Но виното беше хубаво! Студено, рубиненочервено, запотпяваше чашата.

– Виното е мое. Баба ми е садила лозето, баща ми го е отглеждал, сега аз. Не е бларороден сорт, викат му 1001. Но аз му слагам малко „Нова“, за да му придаде специален аромат.

Чукнаха се.

– Хайде, живи и здрави!

– Живи и здрави!

Симион се изправи и отиде към портата. Причу му се глас, не разпозна всяка дума, но му беше ясно, че моли старата жена да приготви нещо за ядене. Върна се, седна на стъпалото, отново погали дамаджаната:

– Това вино е силно, ако не си свикнал, ще те повали. Казах да направи нещо за ядене.

Възпротиви се, искаше да каже не, няма нужда, той само... Той само... какво?

– Стой спокойно! Пил си, как ще седнеш зад волана? Какво толкова, имаме поне 20 години!

Радица има нужда от баща, му каза. От истинския си баща. Наля му в чашата.

– Пий!

Стори му се по-скоро като заповед, отколкото като покана. Изпълнено. Да, живи и здрави! Готови! Мирно! Вдигни чаша! Свободно. Надясно! Вдигни чаша! Свободно. Наляво! При знамето, за почит, вдигни оръжието! Напълниха отново чашите. Усети как го залива вълна и го носи нежно, приятно го залюлява. Всичко наоколо започна да се отдалечава. И животът му все повече се отдалечаваше, семейството му, работата му като военен кореспондент, Ралука, и сега от няколкото дни и Радица. Само гигантът до него се виждаше и гласът му достигаше през мъглата:

– Úgyhogy, sajnálom őt, de értjük egymást, hisz emberek vagyunk. Neked adom.

Odaadta neki. Ez a szó fejbe kólintotta. És Rădița? Még gyerek, majd mindenhez hozzászokik.

– Mindenesetre ő alig engedte, hogy megöleljem, csak az anyjához húzott.

Miután a nő megszökött, gondolt ő mindenre. Nem lett volna nehéz beperelni. Bármit, csak bíróság elé ne. Mitévő lett volna? Ment volna az orvosokhoz? Világos volt, hogy a gyerek nem az övé. Fossza meg a pénztétől? De a nőnek volt pénze? És neki kellett volna az ő pénze? Isten áldja! Adjon neki jobb életet!

Felállt, lement a pincébe. Ismét hallatszott, ahogy recseg-ropog a falépcső a súlya alatt. Néhány perc múlva visszajött egy kis demizsonnal. Fogott egy rongyot, letörölte róla a port. A lépcsőre tette, maga mellé. Megsimogatta, mint egy gyereket. Felderült az arca, felkacagott:

– Ha-ha, maradj itt, igyuk meg az áldomást. Most magunk közt vagyunk... Ugyanabban a gödörben.

Egy meleg kályha méretű, meleg kék szemű, nagy szakállas, mirha illatú lipován. Egy Krímről menekült tatár nő anyával és egy ott harcoló román apával, aki megismerte ott a borzalmat a nyolc év fogság alatt és meggyűlölte az életét, el akarta felejtetni, és nesztek, szerencsétlenek, rájuk bízta, most birkózzatok meg vele, ahogy tudtok, ezzel a nyomorúsággal, mert nekem már nem kell. Most ugyanabban a közös, a Raluca iránti szerelem gödrében. Magasztos! De a bor jó volt! Hideg, rubinszínű, a pohár páras.

– A saját borom. A nagyanyám ültette a szőlőt, apám gondozta, azután meg én. Nem nemes fajta, oltvány, ezeregynek hívják. Adok hozzá valamennyi novát, attól van ilyen különös íze.

Koccintottak.

– Egészségedre!

– Egészségedre!

Simion felállt és az ajtó felé indult. Hallotta a hangját, nem értette minden szavát, de világos volt, hogy az öregasszonnyal készített valami harapnivalót. Visszajött, leült a lépcsőre, megint megsimogatta a demizsont.

– Erős ez a bor, ha nem szoktál hozzá, földhöz vág. Szóltam anyámnak, hogy készítsen valami harapnivalót.

Tiltakozott, nemet akart mondani, hogy nem, nem kell, ő csak... Ő csak... mit?

– Maradj nyugton! Ittál, hogy akarsz vezetni? De hát miért ne, van még hús évünk?

Rădițának apára van szüksége, mondta. Az igazi apjára. Megint töltött a poharába.

– Igyál!

Ez inkább parancs volt, mint kínálás. Végrehajtotta. Igenis! Fegyvert lábhoz! Vigyázz! Poharat felemelni! Pihenj! Jobbra át! Poharat felemelni! Pihenj. Balra át! Zászlófelvonáshoz előre indulj, fegyvert bemutatni! Újratöltötték a poharakat. Érezte, ahogyan felkapja egy hullám és lágyan, kellemesen ringatva elragadja. Körülötte minden távolodni kezdett. És az ő élete is hátramaradt, a hozzátartozóival, a haditudósítói munkájával, Ralucával és most néhány napja Rădițával. Már csak az óriást látta maga mellett, a hangja ködösen még eljutott hozzá:

– Ти си ми брат. Брат, чуваш ли? Свързани сме завинаги.

И напълни отново чашите. Ще е трудно, да-да, ужасно трудно ще бъде. Какво работиш, попита.

– Кореспондент, чу собствения си глас и потрепери.

Изненада. Как?

– Журналист. Правя репортажи от военните зони.

От фронта. Аха! Браво, смело момче! Но то е нищо в сравнение с това, което го очаква. Току-що е попаднал в окоп. Знае го, нали? Хайде, наздраве.

– Грижил съм се за тях, да не мислиш, че не съм.

Избърса с лакът сълза, която беше капнала на брадата му. Гаврътна още една чаша, без да му налее.

– Спокойно, каза. Ти си по-крехък, утре ще ти е зле.

Старата жена се появи с кръгла ниска масичка. Застла я с покривка и си тръгна. Симион слезе с едно стъпало по-надолу, но пак беше твърде голям. Майка му се върна с тава, пълна с вкусотиите.

– Виж, така съм ги хранил. Като при Авраам си живееха.

Взе кисела краставичка, отхапа от нея с апетит.

– Заповядай – подкани го.

Беше хрупкава, леко люта. Поосвежи се.

– Живееха си тук на плакия и мезе от риба, на кюфтенца от бяла риба, на пържен сом и осолена скумрия, на борш от риба.

Хранеше се с удоволствие:

– Хайде, не се срамувай! Никога не си ял такива вкусотиите.

Взе си в чинията, опита: чудо Божие! Дойде като враг, а го посрещнаха като брат. Да го беше проклет, да го беше ударил, щеше да е по-просто. Но не, Симион трябваше да е добър, какъвто е бил с нея. Сложи на масата всичко, което имаше. Извади хубав сорт вино и го сложи на бяла покривка.

– Виждаш ли какво ядем ние? Вземи, заповядай! Виж, чорбича и кюфтенца, виж, скумрия и питка. Имам и счукан чесън с оцет, виж, хайде, не се двоуми, отпусни се и ти.

Напълниха пак чашите.

Сутринта се събуди с бистра глава, но измъчван от жажда. Симион беше оставил до него голяма чаша с вода. Не помнеше кога. Изпи я. Погледна телефона си: беше 5:30. Пилетата вдигаха врява, зазоряваше се. Господи, колко се срамуваше! Изправи се, пригладни дрехите си. Изпи останалата вода. И избяга. За миг помисли да остави пачка с пари на леглото. Но не, щеше да го обиди. Добър човек беше. От такава доброта може само да се избяга. Това беше сторила и Ралука. Измъкна се през портата, запали двигателя и потегли.

Погледна в огледалото за задно виждане.

Симион стоеше на портата и му махаше. С мудни жестове като човек, който се сбогува с лодката на потеглилия по Дунава брат.

– А testvérem vagy. A testvérem, hallod? Mi ketten örökre össze vagyunk kötve.

És megint megtöltötte a poharakat. Nehéz lesz, nagyon nehéz lesz neki. Megkérdezte, mi a foglalkozása?

– Riporter vagyok – hallotta a saját hangját, és összerezzent.

Csodálkozás. Hogyan?

– Újságíró. A háborús területekről tudósítok.

A frontról. Aha! Brávó, bátor legény! De ez még semmi, ahhoz képest, ami rá vár. Épp most költözött egy lövészárkba. Tudja ezt, nem? Egészségedre!

– Én gondoskodtam róluk, ne hidd, hogy nem.

És a könnyökével letörölte a szakálláról a könnyét. Felhajtott még egy pohárral, de neki már nem töltött.

– Csak lassan, kicsit elyengültél, holnap rosszul fogod érezni magad.

Előkerült az öregasszony egy kis kerek asztallal. Rá terített egy konyharuhát, és eltűnt. Simion lejjebb ült egy lépcsőfokkal, de még mindig igen magas volt. Visszajött az anyja, egy tálcán mindenféle finomsággal.

– Látod, így tápláltam őket. Úgy éltek itt, mint Ábrahám kebelén.

Megragadott egy savanyúuborkát, jóízűen beleharapott.

– Tessék, vegyél – kínálta.

Ropogós volt, kicsit fűszeres. Felfrissült tőle.

– Így éltek itt, lepénnyel, halas zakuszkával, fogas fasírttal, sült harcsával, sózott makrélával és halborsccsal.

Jóízűen enni kezdett:

– Vegyél, ne szégyell! Ilyen jót nem ettél még.

Tett a tányérjára, megkóstolta: isteni finom volt! Ellenségként jött ide, és úgy traktálta, mint egy testvért. Sokkal egyszerűbb lett volna, ha káromkodik, ha jól behúzza neki. De nem, Simionnak jónak kellett lennie, amilyen az asszonnyal volt. Elébe rakott mindent, ami az asztalon volt. Elővette a szüreti borát és fehér terítőre tette.

– Látod, mit eszünk? Tessék, vegyél! Tessék, a csukacsorba és a fasírt, nézd, itt a hering és pászka, van fokhagymaszósz, jó erős, gyerünk, ne kérsd magad, vegyél te is. Megtöltötték a poharakat.

Reggel tiszta fejjel, de iszonyú szomjasan ébredt. Simion odakészített neki egy nagy kancsó vizet. Nem tudta, mikor. Ivott belőle. A telefonjára pillantott: öt óra harminc volt. Lárzáztak már a baromfik, virradt. Uramisten, hogy szégyellte magát! Felkelt, kisimította a ruháit. Megitta a maradék vizet. És elmenekült. Egy pillanatig arra gondolt, hogy hagy egy köteg pénzt az ágyon. De nem, az sértő volna. Jó ember volt. Ekkora jószágtól csak szökéssel menekülhetett. Ahogy Raluca is. Kiosont a kapun, beindította a motort, és elhajtott.

Belenézett a visszapillantó tükörbe.

Simion a kapuban állt és integetett. Lomha mozdulatokkal, mint az olyan ember, aki a Dunán ladikba szálló testvérétől búcsúzik.

Мостът на дружбата между Русе и Гюрзево, гвуетажен граничен мост. На долния етаж е железницата, а по горния минава шосейният транспорт. Средната част се вдига при преминаване на големи кораби.
Построен е 1952 – 1954 г.
(На българо-румънската граница)

A Rusze és Giurgiu közötti Barátság emeletes határhíd. Az alsó szinten a vasút, a fölsőn a közúti forgalom halad. Középső szakasza a nagy hajók áthaladása érdekében felemelhető. 1952 – 54 között épült.
(A bolgár-román határon)

АТАНАС ЛИПЧЕВ

Тихият бял Дунав
(откъс от роман)

АТАНАСЪ ЛІРСЕВ

Csendes, fehér Duna
(Regényrészlet)

СЛЕД СНОЩНАТА БУРЯ реката влачеше мътните си води към морето, понесла със себе си изкъртени дървета и изровени човешки трупове от “гробницето” на Предела, които заситените диви прасета не смогваха да изядат. Година след година и сантиметър по сантиметър тя размиваше и подкопаваше западния край на малкия остров, а именно там бе импровизираното лагерно гробище, нанасяше слоеве гиня и кал по източното му крайбрежие и така, бавно, но сигурно, островът се придвижваше по течението, като водата и времето заличаваха следите на чудовищни престъпления, извършени от мъже, които със сигурност също ги бе раждала майка. В подмолите край брега, където пущаха корени разкривени върби, се въдеха най-тлъстите сомове по цялото българско крайбрежие, радваха се на изобилната храна от човешко месо и други гниещи отпадъци; много често нощем можеше да се дочуе пляскането на големите чудовища, които, вероятно, се биеха за мършата, бясно удряха с опашки по осветената от луната, кротнала се вода, миг след този изблик на агресия божия тишина полягаше над острова, накъсвана от унасящата лятна песен на щурците, впрочем, дали поетичното име на най-малкото островче срещу Белене – Щурчето.

Останалите бяха Магарец, споменатият вече поради тъжната му слава Предела и най-важният от тях – Персин, в източния край на който се намираще така нареченият Втори обект – преизподня, ад и чистилище за три хиляди и петстотин мъже, чиято единствена вина се състоеше в това, че си позволяваха да мислят и да не се съгласяват с един обществен ред, който им бе наложен със сила отвън и който по природа бе чужд на българина. Бивши политици, царски офицери, депутати, журналисти и писатели, музиканти и художници, лекари и юристи, цветът на нацията бе погребан жив на този остров, някои с присъди, повечето без такива, а редом с тях – особено опасни селски труженици, не пожелали да влязат доброволно в земеделските кооперации от съветски тип, с което заплашваха сигурността на държавата и подлагаха на съмнение авторитета на Партията. Подлагаха на съмнение авторитета и на един впиянчен московски слуга, който, без съмнение, бе луд за връзване и който стоеше в основата на всички ония дивотии и престъпления, сложили началото на онзи организиран хаос и безпринципност, които и до ден-дневен определят характера на българското общество. На всичко отгоре височайшият луд бе обявен за баща на нацията, любим вожд и учител, а портретите му висяха редом с тези на кремълския сатрап. През тези първи години след войната се живееше по димитровски, работеше се по димитровски, учеше се по димитровски, правеше се любов по димитровски и дори жените раждаха по димитровски. А когато любимият вожд и учител най-после си направи човешината и умря по димитровски, народът облекчено въздъхна. Но, уви, не за дълго, защото изведнъж някой реши, че трябва да се живее, работи, любя и ражда по сталински, което дори бе още по-наложително.

Всички тези мъже бяха твърде различни по характер, образование, възпитание и професионални интереси, но всички до един бяха врагове на народа и този факт не подлежеше на съмнение, защото присъдата им бе произнесена от

AZ ÉJSZAKAI VIHAR UTÁN a folyam zavaros vize a tenger felé hömpölygött, sodorta magával a kiszakított fatörzseket és a Határszél szigeti „temetőből” kimosott emberi tetemekeket, melyeket a már jóllakott vaddisznók nem tudtak felzabálni. Évről évre, centiről centire a folyó elmosta és aláásta az aprócska sziget nyugati végét, ahova a tábori temetőt rögtönözték; a keleti partrészre az ár iszap- és sárrétegeket halmozott, így a sziget lassan, de biztosan araszolt a sodrás irányába, miáltal a víz és az idő elmosták a förtelmes bűncselekmények nyomát, melyeket olyan férfiemberek követtek el, akiket bizonyára szintén anya szült. A part menti visszaforgók mélyén, melyet kereszttük-kasul befontak a girbegurba fűzek vízbe eresztett gyökerei, a bolgár folyamszakasz legkapitálisabb harcsái tenyésztek: tobzódtak az emberhúsból és egyéb rothadó szennyből álló bőséges táplálékban; éjszakánként gyakran nagyokat csobantak a böszme szörnyek, melyek, feltehetően, a döghúsért küzdöttek, veszettül csapkodták a farkuszonyukkal az elcsendesült, holdsütötte víztükröt, majd az összecsapást követő pillanatban isteni nyugalom telepedett a szigetre; csak a tücskök andalító nyári dala törte meg a csendet – melleleg szólva, épp ez a ciripelés ihlethette a Belenével szemközti legkisebb sziget, a Kistücsök lírai nevét.

A többi sziget: a Szamársziget, a gyászos híre miatt már említett Határszél-sziget, és mind közül a legfontosabb Perszin, melynek keleti végében található az úgynevezett Második telephely, háromezer-öttszáz ember pokla és purgatóriuma; az ő egyetlen vétkük abban merült ki, hogy mertek gondolkodni, és nem értettek egyet egy politikai rendszerrel, melyet erővel kényszerítettek rájuk kívülről, egy uralommal, mely eredendően idegen volt a bolgár társadalomtól. Egykori politikusok, cári tisztviselők, képviselők, újságírók és írók, zenészek és képzőművészek, orvosok és jogászok, a nemzet színe-java lett élve eltemetve ezen a szigeten – páran ítélettel, de a többség bírósági végzés nélkül –, velük együtt roppant veszélyes földművesek, akik megtagadták az önkéntes belépést a szovjet típusú termelőszövetkezetekbe, amivel aláásták az állam biztonságát és kétségbe vonták a párt tekintélyét. Ezzel együtt megingatták egy iszákos moszkvai lakáj tekintélyét is, aki – minden kétséget kítáróan – kötözni való bolond is volt, és aki mindannak az esztelenségnek és bűncselekménynek a kezdeményezője volt, melyek megalapozták a szervezett káoszt és elvtelenséget, mely a mai napig meghatározza a bolgár társadalom természetét. Mindennek tetejébe a magasztos örület kinevezték a haza atyjának, szeretett vezérnek és tanítómesternek, az arcképe ott csüngött mindenütt a kremlbeli zsarnok portréja mellett. Ezekben a háború utáni években dimitrovi módon kellett élni, dolgozni, tanulni, szeretkezni, de még a nők is dimitrovi módon születtek. Amikor pedig a szeretett vezér végre emberkén viselkedett, és dimitrovi módon meghalt, a nép megkönnyebbülten fellélegzett. De, sajnos, ez nem tartott sokáig, mert akkor hirtelen valaki úgy döntött, hogy élni, dolgozni, szeretkezni és szülni sztálini módon kell, ami ráadásul még inkább kötelezővé vált.

Mindezek a férfiak jellemüket, képzettségüket, neveltetésüket és szakmai érdeklődésüket tekintve meglehetősen különböztek egymástól, de egytől egyig a nép ellenségének számítottak, és ez a tény minden kétség felett állt, mert az ítéletüket a legmegfellebbezhetetlenebb, s ugyanakkor legostobább, legperverzebb és embergyűlölőbb intézmény mondta ki, melyet a szeretett vezér és tanítómester hozott létre és keresztelt

най-висшата и в същото време най-идиотската, перверзна и човеконенавистна съдебна институция, която любимият вожд и учител бе създал и нарекъл с романтичното и в същото време доста пролетарско название Народен съд, какво по-висше и хуманно хрумване от това народът лично да отсъди кой заслужава да живее и кой да мре.

Повечето от тези три хиляди и петстотин мъже бяха преживели фарса на този Народен съд и имаха късмета, че не бяха разстреляни за политическата си дейност, която обикновено биваше квалифицирана с гръмки и злостни обвинения в предателство към народа, шпионаж в полза на световния империализъм и враждебно отношение към Партията и братския Съветски съюз, към другарите Димитров, Сталин, Червенков и останалата пасмина от разбойници. Някои от тези три хиляди и петстотин мъже на остров Персин бяха прекарвали голяма част от живота си в царските затвори, които сега им се струваха като приют за безпризорни, такава бе съдбата на една не малка част от професионалните български революционери. И сега техните събратя комунисти, кой знае защо, започнаха да гледат на бившите си съюзници социалдемократи и земеделци с недоверие и известна доза страх, подклаждан умело от Москва; изведнъж думи като брат, приятел и съмишленик се замениха с фашист, гад и предател, непрекъснато се търсеха врагове и се намираха, фабрикуваха се предателства и заговори, устройваха се процеси, призоваваше се за народна мъст, изпитваше се нескривана радост от убийствата, а малки русокоси момиченца с ангелски усмивки от страниците на „независимия“ печат настояваха за смъртни присъди над народните врагове; интелектуалци и продажни творци заклеяваха слугите на империализма и искаха ни повече, ни по-малко живота им, като се самоуспокояваха, че го правят, за да запазят своя собствен живот. А редовите им симпатизанти и съпартийци просто се страхуваха и не смееха да възроптаят. Защото се устройваха процеси и срещу комунисти, впрочем, тях също ги разстрелваха. Извършваше се нечувано прочистване на нацията, пред което професор Цанков би трябвало с уважение да сваля шапка, а големият московски учител и вдъхновител покровителствено и доволно да се усмихне под кавказкия си мустак.

Всички тези три хиляди и петстотин мъже живееха и работеха в нечовешки условия; сами построиха бараките си и изкопаха земянките си, издигнаха дигата, построиха „операта“, за която след години си спомняха с ужас, опънаха телената ограда около лагера, изкопаха дълбокия ров зад нея, издигнаха вишките с картучни гнезда, от които по-късно щяха да стрелят по самите тях – умираха бързо – от глад, преумора, болести и най-вече от оная странна лагерна болест, която се четеше в очите на почти всички лагеристи, вероятно породена не толкова от мизерията и физическия тормоз, а от натрапчивото усещане за потъпкано достойнство и обида, от вече прокрадващото се съмнение в бога и неговата непогрешимост. Вярно е, че присъдите бяха сравнително малки, не можеха да се сравняват с ония, които излежаваха стотици хиляди други нещастници във великата съветска страна, но българските лагери притежаваха една малка особеност, която ги отличаваше от всички останали – твърде малко лагеристи успяваха да

el a romantikus, ugyanakkor meglehetősen prolihangzású Népbíróság névvel, hiszen mi lehet magasztosabban humánus indíttatás annál, mint hogy a nép személyesen ítélkezzen afelett, ki érdemes az életre, és kit szán halálra.

Ennek a háromezer-ötszáz férfiúnak a többsége végigcsinálta ennek a Népbíróságnak a bohózatát, és szerencsésnek mondhatta magát, mert nem lőtték őket agyon politikai tevékenységük miatt; addigi munkásságukat rendszerint hangzatos és rosszhiszemű vádakkal illették, mint például a nép elárulása, kémkedés a nemzetközi imperializmus javára, ellenséges viszony a Párthoz, a testvéri Szovjetunióhoz, Dimitrov, Sztálin, Cservedkov elvtárshoz és többi bűntársukhoz. A Perszin-szigeten összejárt háromezer-ötszáz embernek egy része élete jelentős hányadát a cári börtönökben töltötte, s az ottani körülmények éjszakai menedékhelynek tűntek a jelenlegi állapotokhoz képest: ilyen fordulatot vett a bolgár hivatásos forradalmárok nem kis hányadának sorsa. Most pedig kommunista testvéreik a harcban, ki tudja, miért, bizalmatlanul és jókora adag félelemmel tekintettek egykori szociáldemokrata és kisgazda szövetségeseikre, köszönhetően Moszkva furfangos uszításának; az olyan szavakat, mint testvér, barát és társutas, hirtelen felváltották a fasiszta, szemét és áruló, folyamatosan újabb ellenség után kutattak, és találtak is, összeesküvéseket és árulásokat lepleztek le, pereket fabrikáltak, bosszúra szólították fel a népet, kendőzetlenül lehetett örülni a gyilkosságoknak, szöske lánykák követeltek a „független” sajtóban halálos ítéletet a nép ellenségeire; értelmiségiek és udvari alkotók bélyegezték meg az imperializmus szekértolóit, és sem többet, sem kevesebbet nem követeltek, mint az életüket, miközben azzal igazolták önmagukat, hogy a saját életük megóvása érdekében teszik. A mezei szimpatizánsok és pártbeli tagtársaik egyszerűen félték, és nem mertek háborogni. Mert kommunisták elleni is indítottak pereket, mellest, őket is kivégezték. A nemzet soha nem látott tisztogatáson esett át, mely előtt Cankov professzor tisztelettel megemelte volna a kalapját, vagy atyáskodó és elégedett mosolyt csalt volna a nagy moszkvai ihletadó tanítómester kaukázusi bajsza alá.

Mindez a háromezer-ötszáz férfi embertelen körülmények között élt és dolgozott; maguk építették fel a barakkjaikat és ásták ki a földbe vájt kunyhóikat, megmagasították a gátat, felhúzták az „operát”, melyre évek múltán is elborzadva emlékeztek vissza, feszítették ki a drótsövényt a tábor körül, kiásták körülötte a mély árkot, összeácsolták az őrtornyokat a géppuskafészeknek, melyekből később őket lőtték; a rabok gyorsan haltak: éhségtől, végkimerültségtől, betegségektől, de legfőképp attól a különös tábori betegségtől, mely minden táborlakó tekintetéből sütött, s valószínűleg nem annyira a nyomorúság és fizikai bántalmazás okozta, hanem a sárba tapodott emberi méltóság és megalázottság makacs érzete, az óhatatlanul elhatalmasodó kételkedés istenben és az ő tévedhetetlenségében. Igaz, az ítéletek viszonylag rövid időtartamra szóltak, össze se lehetett hasonlítani azokkal, amelyeket több százezer szerencsétlen töltött a szovjetek hatalmas országában, de a bolgár táborok egy apró sajátosságban eltértek az összes többitől: igen kevés táborlakó élte túl a büntetést, amivel csak a náci halálgyárakkal vehették fel a versenyt. Azok pedig, akik túléltek, haláluk napjáig nem akartak visszaemlékezni arra lidérces megaláztatásra, melyben éveken át részük volt.

оцелеят и да останат живи, с което съперничеха на нацистките фабрики за пушечно човешко месо. А тези, които напук на всичко останаха живи, до самата си смърт не искаха да си спомнят за потресаващото унижение, на което бяха подлагани в продължение на много години.

След снощната буря реката влачеше мътните си води към морето, понесла със себе си изкъртени дървета и изровени човешки трупове от гробището на Предела, които заситените диви прасета не смогваха да изядат.

Az éjszakai vihar után a folyam zavaros vize a tenger felé hömpölygött, sodorta magával a kiszakított fatörzseket és a határszél-szigeti „temetőből” kimosott emberi tetemeiket, melyeket a már jóllakott vaddisznók nem tudtak felzabálni.

Krasztev Péter fordítása

Черна Вода, железопътен мост „Крал Карл I, днес Ангел Салини“. Построен е през 1890–1895 г. По време на построяването, с дължината от 4087 метра (заедно с частта над долината), е бил най-дългият мост в света.

Csernavoda, I. Károly király, újabban Anghel Saligny vasúti híd. 1890–95 között épült. Építése idején teljes hosszával 4087 m (völgyhíd szakaszokkal együtt) a világ leghosszabb hidja volt.

АНИ ИЛКОВ

Генерален Балкански Проект

ANI ILKOV

Az Összbalkáni Projekt

ГЕНЕРАЛЕН БАЛКАНСКИ ПРОЕКТ

PROJECT BALKANIQUE GENERALE

(радикален вариант – 1992 г.)

” В памет на художника Пламен Костадинов, войник от КЕЧ-а, художник на морски пейзажи, измисляч и търсач.

Пацо, чух, че си си тръгнал. Когато нас, политически неблагоприятните, ни изритваха в КЕЧ-а, ти пак ме беше изпреварил. Ти вече вадеше с празна пушка празни неща, а когато пристигнах: „Има закуска, ако си гладен!“ – каза ти.

След 1989 те чух: „Аз срещу комунистите нищо нямам... и пушка нямам!“

Твоя беше идеята да завирим Дунава и да спасим народите, ти обичаше да говориш за Епаминонд и за стратегията на античните велики битки. Ти знаеше за Анибал и яхаше неговите слонове през алпите на шибания живот.

Ти рисуваше морски пейзажи, един от тях виси над моето бюро – поглеждам го днес и разбирам: това е старата алегорическа гравюра за Тялото, Душата и Духа.

Логката ти отплува, Пацо! Но знам, че ще намериш бряг и когато един ден и аз се озова там, когато пристигна: „Има закуска, ако си гладен“ – ще ми кажеш ти.

1998 (А.)

ПРЕАМБИУЛ. Във връзка със зачестилото през последното хилядолетие Велико преселение на народите, извършвано при лоша организация често пъти и съвсем хаотично, както и с оглед на регулярните бури из Голямото славянско море, считаме за уместно, разумно и необходимо да прибегнем чрез извънредни мерки до реализирането на следния

ПРОЕКТ

ПЪРВО. Благодарение на разнообразния и силно пресечен релеф на Балканския полуостров ние смятаме за възможно, допустимо и препоръчително да се прегради течението на река Дунав, така щото същият (Балкански полуостров) да се превърне в един голям язовир с много острови.

ВТОРО. С този акт ще се създадат условия така непрестанно оспорваните граници между отделните балкански деноминации (народи) да бъдат веднъж завинаги поставени под въпрос, което, считаме ние, би решило въпроса.

AZ ÖSSZBALKÁNI PROJEKT

PROJECT BALKANIQUE GENERALE

(Radikális változat – 1992-ből)

” Ajánlom Plamen Kosztadinov festőművész emlékének, az ÉKA bakájának, tengeri tájképek festőjének, ötletembernek és fürkészőnek.

Paco, úgy hallom, elmentél. Amikor bennünket, politikailag megbízhatatlanokat, átvezényeltek az ÉKA-ba, te akkor is megelőztél. Ott őrizted üres tárral az üres cuccokat, és amikor befutottam csak annyit vetted oda: „Ott a reggeli, ha éhes vagy!”

1989 után ezt hallottam tőled: „Semmi kifogásom a kommunisták ellen... és puszkám sincs.”

A te ötleted volt elrekeszteni a Dunát, hogy megmentjük a nemzeteket; szívesen beszéltem Epameinondasról és az ókori nagy csaták stratégiájáról. Tudtál Hannibálról, és elefántháton keltél át az elcseszett élet alpesi szirtjein.

Tengeri tájképeket festted, az egyik az íróasztalom fölött lóg, amikor már nézek, megértem, hogy ez a régi rézkarc allegória a Testről, Lélekről és Szellemről.

Elszállt a csónakod, Paco! De tudom, hogy valahol partot érsz, és amikor egy nap én is ott találok magam, rögtön az érkezéskor odavetted nekem: „Ott a reggeli, ha éhes vagy!”

1998 (А.)

PREAMBULUM. Tekintettel az elmúlt évezredben egyre sűrűbben ismétlődő Nagy Népvándorlásra, mely silány szervezettség és gyakran zűrzavaros körülmények közepette zajlik le, továbbá tekintettel a Nagy Szláv Tengeren rendszeresen végigsöprő viharokra, helyénvalónak, ésszerűnek és szükségesnek tartjuk, hogy rendhagyó intézkedés gyanánt végrehajtsuk az itt következő

PROJEKTET

EGY. A Balkán-félsziget változatos és erősen tagolt felszínének köszönhetően lehetségesnek, megengedettnek és javallottnak tarjuk, hogy a Duna medrét eltorlaszoljuk oly módon, hogy jelzett földrajzi egység (a Balkán-félsziget) hatalmas víztározóvá váljon, rajta számos szigettel.

KETTŐ. Fentiek következtében megteremtődik annak feltétele, hogy az egyes balkáni entitások (úgymond népek) közötti, állandóan vitatott határok egyszer és mindenkorra elenyésznek, ami, álláspontunk szerint, megoldaná a kérdést.

ТРЕТО. Чрез горното ще се поставим в безпардонна възможност да ползваме град Цариград като колективна балкано-азиатска столица, което и бе мечтата на мнозина.

ЧЕТВЪРТО. Вероятно е поради единството на полагаения воден труд, да изчезнат някои обичайни, битово-поведенчески и етнически своеволия.

ПЕТО. Разумно ще да е, ако се отгледат, досежно опасността от вредителни намети на сини каски, доброволни отряди от умиротворителни делфини, което ще повдигне реномето на този воден басейн като образец такъв.

ШЕСТО. Става възможно, допустимо и препоръчително да се отглежда едновременно сладководна и соленоводна риба, както и да се развъди смесен търговско-износен образец-еталон.

СЕДМО. Благодарение на горното става реализуема заветната мечтана палеоазиатските народи за повсеместно овелосипедяване (в нашия случай – на водната повърхност) респективно коловете, използвани досега за набиване на кол, биха могли да се използват за наколни жилища. Прочее, щастието на балканските народи е в техните собствени ръце. Дерзание, братя!

ЗАБЕЛЕЖКА. В горния ляв ъгъл на текста на Проекта четем:
„А бре маймуни, не знаете ли накъде тече Дунава! Вие ще завирите германските народи, та ще дойдат тука да ни... се разсърдят.“
 Подписът, разбира се, не се чете.

(В извличането на текста от идеята участва и Владо Трендафилов. Благодаря му.) (А.)

НАРОМ. Következésképp óhatatlanul előáll annak lehetősége, hogy Carigrádot (alias Konstantinápolyt/Isztambult) közös balkáni-ázsiai fővárosként használjuk, miáltal sokak eddigi vágyálma teljesülne.

НÉGY. Az egységesen végrehajtott vízi munkálkodás következtében valószínűsíthető, hogy némely szokványos, hétköznapi-viselkedésbeli és etnikai alapú önkényeskedés okafogyottá válik.

ÖТ. Tekintettel arra, hogy fennáll bizonyos kéksisakosok ártó beavatkozásának veszélye, megfontolandó, hogy önkéntesekből toborzott delfinrajokat képezzünk ki békefenntartás céljából, ami jelentősen növelheti ennek a tározónak a renoméját, példáulértékűvé téve a kezdeményezést.

НАТ. Lehetséges, megengedett és ajánlott egyszerre édes- és sósvízi halfajokat tenyészteni, továbbá külkereskedelmi céllal kinemesíteni egy vegyes profilú prototípust is.

НÉТ. Fentieknek eredményeként valóra válhat a paleoázsiai népek leghőbb ábrándja az ösztérület bekerékpározhatóságát illetően (ami az adott esetben a vízfelületet jelenti), továbbá az eddig karóba húzásra alkalmazott facövek átprofilírozhatók cölpházak építésére.

Mindent egybevetve ezáltal a balkáni népek saját kezükbe veszik a jövőjük alakítását. Mindent bele, testvéreim!

МЕГJЕГYЗÉS. A Projekt szövegének bal felső sarkában a következő bejegyzés áll:
„Anyám, micsoda majmok, azt se tudják, merre folyik a Duna! Elárasztjátok a germán népeket, aztán majd idejönnek... ejnyebejnyézni.”
 Az aláírás, persze, olvashatatlan.

(Az ötlet szöveggé alakításában Vlado Trendafilov is részt vett. Köszönet neki érte.)
 (А.)

Krasztev Péter fordítása

Донауешинген: Така нареченото каптиране на извор, Владетелят на околните земи съгражда в двора на замъка си един от „изворите“ на Дунав, който се оказва трети по ред. Двама ручея, които идват от планините, могат коректно да се нарекат Дунав (по името на един от наместниците на Римската империя) след сливането си малко след Донауешинген. Изворите на двата споменати ручея също се смятат за дунавски извори. Изворът на снимката много се харесва на автобусните туристи.
(Германия / Баден-Вюртемберг)

Donaueschingen: Ez egy ún. forrásfoglalás, a tág környék főura csináltatta kastélya kertjében a Duna egyik "forrását" így ez lett a harmadik. A folyó a hegyekből lefolyó két patak Donaueschingen alatti összefolyása után nevezhető korrektül Dunának (a Római Birodalom egykori helytartója után). Az előbb említett két patak saját forrását is Duna forrásnak tartják. A buszos turistáknak a fotómon látható nagyon megfelelő forrásként. (Németország / Baden-Württemberg)

НИКОЛАЙ БОЙКОВ

Посвещения*

NIKOLAJ VOJKOV

Ajánlások*

*От книгата

*101 ajánlás

„101 посвещения“,

című könyvből,

Смол Стейшънс Прес, 2019.

Small Stations Press, 2019

на Амелия Личева

50 Дунава е реката,
която тече под прозореца на стаята, където израснах
в която се научих да плувам като дете, докато шляпах в
плиткото
която вечер е прорязвана от тънката лунна пътека,
а денем в нея слънцето брида слънчевите мостове
в която плуват шлепове, кораби, лодки
над която се реят облаци и мъгла
по чиито завои се вият въртопи
която няма начало, тоест има безброй начала в Черната гора
и няма край, тоест има безброй краища в Черното море

Amelija Licsevának

A Duna az a folyó
mely a szobám ablaka alatt folyik, ahol felnőttem
melyben gyerekként megtanultam úszni, míg a sekély vízben
pancsoltam
melyet este vékony holdösvény szel át
nappal pedig a nap fon belé naphidakat
melyben uszályok, hajók, csónakok úsznak
mely felett felhők és ködök lebegnek
melynek kanyarulataiban örvények kavarnak
melynek nincs kezdete, azaz épphogy számtalan kezdete van a Fekete-erdőben
és nincs vége, azaz épphogy számtalan vége van a Fekete-tengerben

51

на Иво Хаджийски

52
Тя Дунава казвам ти
почвала от улците на къщата
на някаква вещица
(от другата страна тръгвал Рейн)
и свършвала
преобразявайки се в безчет дунавчета
и минавала през Виена Братислава Комарно
Будапеща Мохач Нови Сад Земун Оршова Търну Северин
Черна вода Галац Ново село Видин Лом Оряхово Никопол
Свищов Русе Силистра
всеки ден го слушам по радиото
а си и знаеш че дава подслон и храна
на рибите папагалите и котките

Ivo Hadzsijszkinak

53
Én mondom neked hogy a Duna
egy boszorkány házának
ereszéből ered
(egy másiktól meg a Rajna)
eljut a torkolatáig
miközben tengernyi kisebb Dunává változik
és Bécsen Pozsonyon Komáromon Budapesten
Mohácson Újvidéken Zemunon Orsován Turnu Severinen
Cernavodán Galacon Novo Szelón Vidinen Lomon Orjahovón
Nikopolon Szvistovón Ruzsén és Szilisztrán halad át
mindennap bemondják a rádióban
és azt is tudod hogy szállást és táplálékot ad
a halaknak a papagájoknak és a macskáknak

Двете стихотворения са вдъхновени от романа на Петер Естерхази "Погледът на графиня Хан-Хан".

A két verset Esterházy Péter *Hahn-Hahn grófnő pillantása* c. regénye ihlette.

НА ПРОБУЖДАНЕ

на Диана и Феликс

да не забравя
блъсканицата в била на пратернщерн
циганската поляна край ръкава на дунава
вавилонското смешение на езиците: отдакле се знаете, а
македонския си е чист български, а я читаю, але, то йе
плуването до отсрещния бряг
мекото слънце
ръцете ми как погалват корема ми докато затворил очи
лежа на плажа
белите лебеди-черните врани докато пием вино в залеза с юта и петер
препълнените кошове за боклук как вятъра го подема а
петер се втурва да го прибира
смрачаващата се улица с виенската кула и буреносните
облаци как пеем катюша с юта покрай китайския ресторант държавна
собственост
момичето от силистра сервитьорка в пицарията как ме пита
вие от България ли сте а откъде докато мужествено говорим
за това-онова в студения вятър
гласовете на щурците-свирчоци
подрънкването от веригата на отварян магазин
изсвирването на трамвая
потракването на допотопния китайски часовник
далечния чурулик в зазоряването
прокашлянето
трепетното очакване да чуя глас да разбере думи
докато в утринния хлад на събуждане продължавам
разговора в себе си на руски от вечерта

54

ÉBREDÉSKOR

Dianának és Félixnek

hogy el ne felejtsem
a tolongást a pratersterni billában
a cigánytisztást a duna mellékágánál
a nyelvek bábeli keveredését: отдакле се знаете, а
makedonskia e csiszt balgarski, а я читаю, але, то је
az átúszást a túlsó partra
a gyengéd napfényt
a kezemet, ahogy megsimogatja a hasamat miközben lehunyt szemmel
fekszem a parton
a fehér hattyúkat – a fekete varjakat, miközben juttával és peterrel bort iszunk a naplementében
a túlsorduló kukákat, ahogy a szél felkapja a hulladékot,
és peter rohan, hogy összeszedje
az alkonyodó utcát a bécsi toronnyal és a viharfelhőkkel,
ahogy juttával a katyusát énekeljük elhaladva az állami tulajdonú kínai étterem mellett
a szilisztrai lányt aki pincérnő a pizzériában ahogy azt kérdezi tőlem
önök ugye bolgárok és honnan is jöttek tulajdonképpen miközben markáns
hangsúlyokkal beszélünk erről-arról a hideg szélben
a ciripelés hangját
a lánc csörgését, amikor egy bolt kinyit
a villamos sipolását
az ősrégi kínai óra kattogását
a távoli csicsergést hajnalhasadáskor
a köhintést
az ígéretes várakozást hogy meghalljak egy hangot
megértsek bizonyos szavakat miközben az ébredés reggeli hűvösségében
tovább folytatom magamban az előző esti beszélgetést oroszul.

55

Csehy Zoltan és Nikolaj Bojkov fordítása

Райзенбург: Железобетонен мост (Германия / Бавария),
построен през 1920 г. на мястото на гървен мост.

Reisensburg: Közúti híd vasbetonból (Németország / Bajoror-
szág). 1920-ban épült, fahíd elődje helyett.

МАРИЯ МАКЕДОНСКА

НИКОЛА ЗАМБЕЛИ

Писмо до Дунав

MARIA MAKEDONSZKA

NICOLA ZAMBELLI

Levél a Dunához

11 октомври,

Видин

Скъпи Алесандро,
ти ми каза, че изкуството е родено мъртво, а аз не те послушах. Защо не те послушах?

Качих се във влака за Видин вчера на обяд. Мислех, че времето ще мине бързо. Но не очаквах това пътуване да ме умори толкова.

Когато започнахме да снимаме този наш филм за ритуалите и погребенията във влашките села по поречието на Дунава също не бях уморена.

И сега не съм.

Сега съм непокътната от ужаса на желанието да създаваш и да не знаеш как.

Тръгнах на това пътуване, за да се върна там, където бяхме заедно това лято, да срещна отново хората, да докосна историите им, да ги помоля да ме пуснат в света си, но се изгубих още в самото начало на пътуването.

Три ужасни съзидателни часа прекарах на гарата в Монтана. Строена през социализма, тя не е уютна, нито комфортна, а е огромно мраморно животно – застинало в очакване на хилядите, тръгнали усмихнати към София или морето. Днес само аз съм тук, никой не отива никъде.

На втория етаж, заключена с катинари, седи отдавна опустялата сладкарница.

Преди на всяка гара в България имаше сладкарници като тази.

Винаги на втория етаж, нагоре по белите мраморни стълби, които през лятото лъхат прохладата, а зиме – мъртвешки студ.

В тия сладкарници имаше сандвичи, горчиво кафе и торти, направени от рехави, безвкусни блатове и тежък маслен крем.

Вие в Италия имате ли такива сладкарници?

И мислиш ли наистина, че изкуството е мъртвородено, или ми го каза, за да ме уплашиш.

Не ме е страх.

20 октомври,

Бреша

Скъпа Надежда,
Не мисля, че някога съм ти казал, че изкуството е мъртвородено, защото то е самият израз на живота. Но то умира винаги първо в очите, защото всеки път, когато гледаме, виждаме единствено чрез липсата на онова, което светлината отразява – основополагащото закъснение на образите спрямо движението на космоса.

Това, което обичам в работата ни върху погребалните ритуали, е, че те ни дават възможност да върнем към живот онова, което още не е изчезнало напълно: да удължим сезона на един свят, който нито ти, нито аз сме виждали, но който

Október 11.

Vidin

Drága Alessandro!

Te azt mondtad nekem, a művészet halva született, s én nem hallgattam rád. Miért nem hallgattam rád?

Tegnap délben felszálltam a vidini vonatra. Azt hittem, gyorsan elszáll majd az idő. Nem vártam, hogy ez az utazás ennyire kimerít majd.

Amikor hozzákezdünk filmünk forgatásához a Duna menti vlah falvak szertartásairól és temetkezési szokásairól, szintén nem voltam kimerült.

Most sem vagyok az.

Most nem érint az iszonyat, amikor alkotni szeretnél valamit, és nem tudod, hogyan csináld.

Azért indultam el erre az útra, hogy visszatérjek oda, ahol a nyáron voltunk, hogy ismét találkozam az emberekkel, hogy megismerkedjem a történeteikkel, hogy megkérjem őket, engedjenek be a világukba, de már az út elején eltévedtem.

Három gyötrelmes alkotó órát töltöttem a montanai állomáson. Ez a szocializmus idejéből való épület sem nem barátságos, sem nem komfortos – egy óriási márványszörnyeteg, mely megdermedve várja a Szófia vagy a tenger felé igyekvő mosolygós utasok ezreit. Ma csak én vagyok itt, senki sem utazik sehová.

Az emeleten van egy rég elhagyatott cukrászda, lelakotolva.

Azelőtt Bulgáriában minden állomáson volt ilyen cukrászda.

Mindig az emeleten, fehér márványlépcsőn kellett felmenni, melyekből nyáron hűvösség, télidőn halotti hideg áradt.

Ezekben a cukrászdákban lehetett kapni szendvicset, keserű kávé és ízetlen, porhanyós tésztaarétegekből és nehéz vajkrémből készült tortákat.

Nektek Olaszországban vannak ilyen cukrászdáitok?

És tényleg úgy gondolod, a művészet halva született, vagy csak azért mondtad, hogy megijessz?

Nem félek.

Október 20.

Brescia

Drága Nadezsda!

Nem emlékszem, hogy valaha is azt mondtam volna neked, a művészet halva született, mivel a művészet maga az élet kifejeződése. De először mindig a szemekben hal meg, mert amikor nézünk, mindig csupán annak hiányán keresztül látunk, amit a fény visszatükröz – a képeknek a világegyetem mozgásához viszonyított alapvető elkészttségén keresztül.

A temetkezési szertartásokkal való munkánkban azt szeretem a legjobban, hogy lehetőséget nyújt, hogy visszahozzuk az életbe azt, ami még nem tűnt el teljesen:

продължава да живее в спомените и лицата на възрастните.

В часовете, които прекара на гарата в Монтана, без никой да пристига или да заминава, ти беше заобиколена от призраци. Представям си, че постоянно се движим през един свят, обитаван повече от призраци, отколкото от живи. В любимото ми влашко село – Делейна – наричаха гробищата “другото село”. И в това “друго село” отдавна има много повече хора, отколкото в селото на живите.

Не помня дали наистина ти казах, че изкуството се е родило мъртво. Но сега пред себе си виждам как изкуството на живота отстъпва място на носталгичен плач.

В Италия всички стари барове и ресторанти на гарите са погребани под табелите на вериги за бързо хранене и електронни цигари. Поезията, както и времето на човечеството, сякаш е изчерпала хода си.

В мъглата на Видин тази зима видях късно разцъфнали слънчогледи, които се показваха от водите на Дунав.

Възможно ли е да са преживели зимата?

howy meghosszabbítsuk az idényét egy világnak, amelyet sem te, sem én nem látunk, de amely az idősök emlékeiben és arcában tovább él.

Az órák folyamán, melyeket a montanai állomáson töltöttél anélkül, hogy bárki érkezett vagy útra indult volna, kísértetek vettek körül. Úgy képelem, hogy állandóan egy olyan világban mozgunk, amelyben több kísértet lakik, mint élő ember. A kedvenc vlah falumban, Delejnában a temetőt úgy nevezték, „a másik falu”. S ennek a „másik falunak” már régóta több lakója van, mint az élők falujának.

Nem emlékszem, valóban mondtam-e neked, hogy a művészet halva született. De most magam előtt látom, ahogy az élet művészete átengedi a teret a nosztalgikus sírásnak.

Olaszországban az állomásokon minden régi bár és étterem a gyorsétterem-hálózatok és elektromos cigaretták hirdetőablái alá van temetve. A költészet, ahogy az emberiség ideje is, mintha az útja végére ért volna.

Ezen a télen Vidin ködében későn kivirágzott napraforgókat láttam, melyek a Duna vizéből látszottak elő.

Lehetséges volna, hogy túléltek a telet?

November 2.

Vidin

Drága Alessandro!

22 napja vagyok Vidinben. Az idő szürke, súlyos. A Dunából mintha ólom áradna, mely megüli a várost. A köd éggé változik e fölött a rettenetes folyó fölött. Az ég lélegzetté változik.

Járok a ködben, látom az emberek kísérteteit, akikkel úgy megyünk el egymás mellett, mint csábító sziluettek.

Valamennyire ismerős ez az érzés a filmünkből. Bármennyit vitatkozunk róla, mi benne a legfontosabb, mi a történelem, és merre vezet bennünket, soha sincs pontos válasz. Az értelem elfolyik a szavak között, akár a higany. Bizonyára azért, mert ezt a nehéz témát, a halál témáját választottuk. Ha a halálról beszélsz, lehetetlen bármi végleges érvényűt mondanod. A halál mindennap változik. Egyszer rettenetes, néha vágyott, máskor emlék, vagy éppen lemondás valamiről, ami után teljes szíveddel sóvárogtál.

Leveledben azt írod, nem te mondtad nekem, hogy a művészet halva született, de én szinte biztos vagyok benne, hogy emlékszem rád, ahogy a novemberi hidegben, egy ablakra meredve e szavak elhagyják az ajkakat – mint a mély vízbe dobott kő. A kő nyomán keletkező koncentrikus körök egyre nagyobbak és nagyobbak lettek, s gondolatokba, vágyakba és ötletekbe sodortak bennünket.

„Készítsünk filmet 65 özvegyasszonyról, akik egy vlah faluban élnek” – javasoltam.

Te nem mondtad, hogy „jó”. És jobb is. Néha nem tudom, mit kezdjek az-zal, ha valaki egyetért velem.

2 ноември,

Видин

Скъпи Алесандро,

От 22 дни съм във Видин. Времето е сиво, тежко. Оловото на Дунав задушава града. Мъглата се превръща в небе над тази чудовищна река. Небето се превръща в дъх.

Вървя в мъглата, виждам призраците на хора, с които се разминаваме като съблазнителни очертания.

Донякъде познавам това усещане от филма ни. Колкото и да обсъждаме какво е най-важно в него, каква е историята, накъде ни води тя, никога няма точно решение. Като живак смисълът се изплъзва между думите. Сигурно защото избрахме тази трудна тема за смъртта. Не можеш да говориш за смъртта и да кажеш нещо окончателно. Смъртта се променя всеки ден. Един път е страшна, понякога е копнеж, друг път е спомен, или пък е отказването от нещо, което си бленувал с цялото си сърце.

В писмото си ми пишеш, че не си ти, който ми каза, че изкуството е родено мъртво, а пък аз съм почти сигурна, че те помня в ноемврийския студ, загледан в един прозорец, когато тези думи се изплъзнаха от устните ти – камък в дълбока вода. Концентричните кръгове след камъка ставаха все по-големи и по-големи, повличайки ни в мисли, желания и идеи.

„Да направим филм за 65 вдовици, които живеят в едно влашко село“ – предложих аз.

Ти не каза „Да“. И по-добре. Понякога не знам какво да правя със съгласието на хората.

Но времето променя отговорите ни. Понякога изричаме думи, а те се връщат при нас уж същите, а вече с друго значение.

Сигурно затова създаваме ритуали, с които да потвърдим, че това което правим е правилно, както всеки друг път.

Докато снимахме миналото лято в селата около Дунав, започнах да разбирам по-добре нуждата от ритуалите – сложните погребални обреди на власите служат не само, за да изпратят мъртвите, но и за да запазят близките им разума си, да се убедят сами, че все още имат връзка с онзи, който вече не е жив.

Тази сутрин отидох до брега, където видяхме слънчогледите, израснали точно от водата на реката. Тогава ми се сториха като поличба – че нещо ще се случи, че всичко е възможно.

Днес ти казвам – да, възможно е твоят слънчоглед да преживее зимата. Аз не го видях, защото мъглата беше по-плътна от дим. Но сред бялото ѝ мляко ми се привидя жълто сияние. Сигурна съм, че това е слънчогледът ти. Жив. Или мисълта ти за него. То е едно и също.

De az idő megváltoztatja válaszainkat. Néha kimondunk szavakat, melyek aztán látszólag változatlanul, de immár más jelentéssel térnek vissza hozzánk.

Bizonyára ezért alakítunk ki rituálékat, melyekkel megerősítjük, hogy amit csinálunk, az helyes, mint minden más alkalommal is.

Miközben tavaly nyáron a Duna környéki falvakban forgattunk, kezdtem jobban megérteni a rituálék szükségességét – a vlahok bonyolult temetkezései szertartásai nem csupán arra szolgálnak, hogy útjukra bocsássák a halottakat, hanem arra is, hogy azok szerettei megőrizhessék józan eszüket, hogy meggyőződhesenek, még mindig van kapcsolatuk azzal, aki már nincs az élők sorában.

Ma reggel elmentem a partra, ahol a folyó vizében nőtt napraforgókat láttuk. Akkor nekem előjelnek tűntek – hogy valami történni fog, hogy minden lehetséges.

Ma azt mondom neked – igen, lehetséges, hogy a napraforgód túlélte a telet. Én nem láttam, mert a köd füstnél is sűrűbb volt. De tejfehérége közepette mintha sárga ragyogást láttam volna. Biztos vagyok benne, hogy a napraforgód volt az. Él. Vagy a róla való gondolatod. A kettő egy és ugyanaz.

14 ноември,

Бреша

Скъпа Надежда,
Замисляла ли си се някога, че правенето на филм не е толкова различно от ритуален танц?

Образите, отпечатани върху филмовата лента, са като снопове фотони, които преминават през нея, докато тя се върти и танцува. Понякога, когато съм поглеждал през прозорчето на прожекциониста в киното, ми се е струвало, че виждам душите на заснетите хора – устремени да танцуват.

Чудя се дали душата върви през мъглата, след като веднъж е изгубена.

Или пък – дали душата не е самата светлина, която преминава през мъртвите образи.

Може би и ние вече сме мъртви, а все още вярваме, че танцуваме.

Това лято, докато се скитахме из старите каменни гробища в селата на Видинския край, нещо съвсем тривиално дълбоко ме разтърси. Ослепително слънце пред нас разтапяше пътя пред очите ни, като блед воал, който втечнява небето над полетата, простиращи се безкрайно към хоризонта.

Помниш ли снимките на изчезналите хора върху надгробните плочи?

Имената им са нечетими, защото дъждът ги е отмил от камъка, за да ги отнесе с течението на реката надолу към Румъния?

Някой ни разказа, че Дунав е сърцето на влашките традиции. Че в продължение на векове те са следвали течението на реката. Че всички техни ритуали са свързани с водата – като онзи, при който най-младото момиче в селото трябва да донесе стомна с вода от реката до дома на покойника.

Водата, която носи живот, е същата вода, която отнася спомените,

за да се превърне във влага и мъгла

и да покрие всичко:

като мляко,

като сняг.

Като светлината, която преминава през филмовата лента

за да възвърне с движение и форма онова, което вече не е живо.

А там, близо до, теб зимен слънчоглед расте в ледените води на Дунав, потопен в мъгла.

И слънцето изгрява всеки ден, дори когато не го виждам.

November 14.

Brescia

Drága Nadezsda,
elgondolkodtál már valaha azon, hogy a filmkészítés nem is különbözik annyira egy rituális tánctól?

A filmszalagra rögzített alakok olyanok, akár a fotonnyalábok, melyek áthaladnak rajta, forogva és táncolva. Néha, mikor kinéztem a vetítőszoba ablakán a moziban, látni véltem a lefilmezett emberek lelkét – a tánc lendületében.

Azon tűnődöm, a lélek vajon a ködben jár-e, miután egyszer elveszett.

Vagy talán a lélek maga az a fény, amely a halott alakokon áthalad.

Talán mi is halottak vagyunk már, s még mindig azt hisszük, hogy táncolunk.

Ezen a nyáron, miközben Vidin környékének régi kőtemetőit jártuk, egy egészen triviális dolog mélyen megrendített. Vakító napfény olvasztotta fel az utat a szemünk előtt, akár a halvány fátyol, mely cseppfolyósítja az eget a láthatár felé nyúló végtelen mezők felett.

Emlékszel az eltűnt emberek fényképeire a régi sírköveken?

Nevük olvashatatlan, mert az eső lemosta a kőről, hogy elvigye őket a folyó sodrával lefelé, Románia felé.

Valaki azt mesélte nekünk, hogy a Duna a vlah hagyományok szíve. Hogy ők évszázadok során át a folyó sodrát követték. Hogy minden szertartásuk a vízhez kötődik – mint az, amelynél a falu legifjabb leányának egy korsó vizet kell hoznia a folyóról az elhunyt házához.

A víz, amely életet hoz, ugyanaz a víz, amely elmosza az emlékeket,

hogy köddé és nedvességgé váljon

és mindent elfedjen:

mint a tej,

mint a hó.

Mint a fény, mely a filmszalagon áthalad

hogy mozgásba és formába idézze azt, ami már nem él.

És ott, a közeledben téli napraforgó nő a Duna jeges vizében, ködbe merülve.

S a nap mindennap felkel, akkor is, amikor nem látom.

28 ноември,

Видин

Алесандро,
Вчера бях в едно от влашките села, в които снимахме през лятото. Една жена ми разказа странен обичай. Знаеш – власите имат много обичаи за смъртта. Тези ритуали са преминали през вековете заедно с тях – етносът, дошъл спорно от къде – от Рим, от Румъния, от небето... Донесли със себе си свой собствен език, на който говорят и сега – смес между румънски, сръбски и български. Но донесли и нещо друго – вяра в магията на непознатото, отвъдното. И тази вяра, толкова силна, оцеляла и до днес, въпреки че била грешна, различна от християнските канони, езическа, могъща и крехка в човешината си.

Ето какво ми разказа тази жена: Когато почине някой, ако в същия ден е роден негов роднина, живият се заключва с метални вериги и катинар за гроба на починалия, а друг присъстващ на погребението отключва и заключва три пъти катинара, за да не го последва съдбата на починалия.

Как мислиш, кое ни заключва към смъртта? Наистина ли сме свързани с невидими нишки един с друг и възможно ли е ритуалите да ни спасят от прокоба?

Чудя се кой от ритуалите, за които ни разказаха власите миналото лято издълба най-дълбока дупка в мислите ти?

Става късно. Време да тръгвам към другите села. Цяла сутрин седя на алеята в парка край Дунав, който точи минутите край Видин капка по капка.

Отдавна трябваше да тръгна, но мъглата, погълнала реката, така ме притегля, че не мога да спра да гледам тази така театрална бяла завеса пред себе си и да мисля как точно изглежда реката зад нея. Безплътна.

18 декември,

Бреша

Надежда,
Влашкият погребален ритуал, който ме поразил най-силно, както можеш да си представиш, е Помана на живо.

В него, докато още е жив, човек организира тържествена трапеза и сядат на страни, без да участва; гостите говорят за него и го почитат, сякаш вече е мъртъв.

Понякога мисля за този ритуал като за възможна среща, защото ни отваря отворена врата между двата свята: светът на живите и светът на мъртвите. Той съпровожда човека още преди смъртта му, с вяра в непрекъснатостта между това, което сме, и това, което ще бъдем.

Живите и мъртвите не са толкова далечни, може би.

Или по-малко, отколкото си представяме. И все пак се страхуваме.

Неведнъж тръпки ме побиваха, докато те наблюдавах как вървиш сред гробовете, през бурените.

November 28.

Vidin

Alessandro,
tegnap az egyik vlah faluban jártam, ahol a nyáron forgattunk. Egy asszony egy furcsa szokásról mesélt nekem. Tudod, a vlahoknak sok, a halálhoz kapcsolódó szokásuk van. E rituálék együtt haladtak át az évszázadokon ezzel az etnikummal, melyről vitatott, honnan jött – Rómából, Romániából, az égből... Magukkal hozták saját nyelvüket, melyen ma is beszélnek – a román, a szerb és a bolgár keveréke. De hoztak valami mást is – hitet az ismeretlen, a túlvilág varázsában. S e hit olyan erős volt, hogy máig fennmaradt, noha helytelen volt, a keresztény kánontól eltérő, pogány, emberiességében egyszerre hatalmas és törékeny.

Az az asszony a következőt mesélte: ha valaki meghal, és egy rokona ugyanazon a napon született, az élő vasláncsal és lakattal a halott sírjához láncolják, s egy másik jelenlévő háromszor bezárja és kikulcsolja a lakatot, hogy ne érje utol őt is a halott sorsa.

Mit gondolsz, mi láncol minket a halálhoz? Igazán láthatatlan szálak kötnek bennünket egymáshoz, s lehetséges, hogy a rituálék megmentenek a balvégzettől?

Azon töprengök, hogy a rituálék közül, melyekről a nyáron a vlahok meséltek nekünk, melyik hatolt a legmélyebbre a gondolataidba?

Későre jár. Ideje elindulnom a többi falu felé. Egész reggel a part menti park sétányánál ülök, s a Duna cseppről cseppre sodorja el a percekét Vidin mellett.

Rég el kellett volna indulnom, de a köd, mely elnyelte a folyót, úgy vonz, hogy képtelen vagyok elszakadni ennek az oly teátrális fehér függönynek a látványától, s közben azon tűnődöm, hogy is nézhet ki mögötte a folyó. Testetlenül.

December 18.

Brescia

Nadezsda,
a vlah temetkezési rítusok közül a legmélyebben, mint azt sejtethed is, az élőért tartott pomana érintett meg.

Az ember még életében ünnepi tort rendez, melyen maga nem vesz részt, félrehúzódva ül, miközben a vendégek úgy beszélnek róla és olyan tisztelettel adóznak neki, mintha már halott lenne.

Néha úgy gondolok erre a szertartásra, mint lehetséges találkozásra, mert nyitva hagyja számunkra a kaput a két világ, az élők és a holtak világa között. Elkíséri az embert már a halála előtt, a folyamatosságba vetett hittel aközött, ami vagyunk és ami leszünk.

Az élők és a holtak talán nincsenek olyan messze egymástól.

Vagy legalábbis nem annyira, amennyire képzeljük. És mégis félünk.

Nemegyszer a hideg futkosott a hátamon, miközben figyeltelek, ahogy a sírok között jársz, a gazban gázolva.

В един момент вече не можеш да те намеря.
Ти ми каза, че още вървиш покрай реката.
Какво е усещането в онази мъгла, в която си сега?

Спомням си как с часове наблюдавах хората по тази алея, а сега не мога да си спомня никой от тях, те всички се сливат в едно общо тяло – огромно, без очертания и личност.

Мъглата поглъща всичко – дори спомените.

Спомените от долината на По, където израснах, винаги са съпътствани от мъгла -

мъглата, която изглажда надгробните камъни,
която размива фотографиите,
която заличава имената на онези, чиито животи са били докоснати от реката.

3 януари,
Видин

Александро,
По-късно ще се видя с три жени от село Флорентин, сещаш ли се кое беше то – същото, от чието гробище се разкрива удивителна панорама на Дунава. А между белите камъни с кръстове се прокрадват душите на умрелите и тръгват бавно с течението на реката към Румъния.

Не мога да забравя как попаднахме там в най-горещия ден на лятото и колко бяхме изморени от цялата тази смърт, която ни притискаше и свързваше в желанието да създаваме?

Странно е как искам отново да усетя тази умора.

Неслучайно копнежът по любовта, създаването и смъртта са най-силни от всички други.

Чакам с нетърпение лятото да дойде с щедростта си и да снимаме във влашките села край Дунава.

Egyszer csak már nem tudtalak megtalálni.
Azt mondod, még mindig a folyó mentén jársz.
Milyen érzés abban a ködben, amelyben most vagy?

Emlékszem, ahogy órákon át figyeltem az embereket azon a sétányon, s most senkit sem tudok felidézni közülük, mindnyájan egy közös testbe folynak össze – hatalmas, körvonalak és személyiség nélküli testbe.

A köd mindent elnyel – még az emlékeket is.

Emlékeimet a Pó völgyéből, ahol felnőttem, mindig köd kíséri – a köd, mely elsimítja a sírköveket,

mely elmosódottá teszi a fényképeket,
mely eltörli azok nevét, akiknek életét a folyó megérintette.

Január 3.
Vidin

Alessandro,
Később három asszonnyal találkozom Florentin faluból, emlékszel, melyik volt – az, amelyiknek a temetőjéből csodálatos panoráma nyílik a Dunára. És a fehér, kesztes kövek között ott settenkednek a holtak lelkei, s lassan útra kelnek a folyó sodrásával Románia felé.

Sosem fogom elfelejteni, hogyan kerültünk oda éppen a nyár legforróbb napján, s milyen kimerültek voltunk attól a tömérdék haláltól, amely szorongatott és összekapcsolt bennünket az alkotás vágyában.

Furcsa, mennyire szeretném ismét átélni ezt a kimerültséget.

Nem véletlen, hogy a szerelem, az alkotás és a halál utáni vágy minden másnál erősebb.

Türelmetlenül várom, hogy eljöjjön a bőkezű nyár, és forgathassunk a vlah falvakban a Duna mentén.

19 януари,

Надежда,

Страхувам се, че може и да не успея да дойда лятото, за да довършим филма ни. Има моменти, в които ми се струва, че ще е лесно да преодолеем разстоянието, което разкъсва световите ни. Че е въпрос просто на една крачка.

Но знаеш, крачките ни понякога не са достатъчно големи. Макар и да вървим един край друг, на една мисъл разстояние в мъглата на времето.

Макар и силуетите ни да прозират през желанието да видим заедно реката на бъдещето. Реката, недокосната от мъгла – оттук, чак до най-далечното място, което можем да си представим – много, много след Румъния.

Днес, дори тук, при мен, всичко изглежда като светлина. Макар че няма сенки. А светлината без сенки е огромна самота.

Какво е усещането там, където си ти?

Където пясъкът още се изплъзва между пръстите ти,

стъпките отекват върху камък,

а ръцете замръзват, когато докоснат метал в студа на зимата?

7 февруари,

Видин

Алесандро,

Трябва да бързам, защото времето тук минава много по-бързо отколкото очаквах.

Не вярвам в това, което казваш, че няма да успееш да дойдеш. Винаги е било трудно. Не може да стане по-трудно сега.

Не ти казах, но когато прекарах онази сутрин в мъглата, носех с мен цяла шепа слънчогледови семки и ги пуснах в реката. Как ще поникнат от водата, ако те няма, за да ги видиш там?

Január 19.

Nadezsda,

attól tartok, lehet, hogy nem tudok eljönni a nyáron, hogy befejezzük a filmünket. Vannak pillanatok, amikor úgy érzem, könnyű lesz leküzdeni a távolságot, mely világainkat elszakítja egymástól. Hogy egy lépés kérdése az egész.

De tudod, a lépések néha nem elég nagyok. Még ha egymás mellett megyünk is, egy gondolatnyi távolságra az idő ködében.

Még ha körvonalaink kirajzolódnak is a vágyon át, hogy együtt láthassuk a jövődő folyóját. A folyót, melyet nem érint meg a köd – innen a legtávolabbi helyig, melyet el tudunk képzelni – jóval, jóval Románián túl.

Ma még itt, nálam is minden olyan, mint a fény. Még ha nincsenek is árnyékok. A fény árnyékok nélkül pedig óriási magány.

Milyen érzés ott, ahol vagy?

Ahol a homok még kifolyik az ujjaid között,

a léptek kövön visszhangzanak,

s a kezek megdermednek, mikor fémet érintenek a tél hidegében?

Február 7.

Vidin

Alessandro,

sietnem kell, mert az idő itt sokkal gyorsabban telik, mint vártam.

Nem hiszem, hogy úgy lesz, ahogy mondd, hogy nem fogsz tudni eljönni. Mindig nehéz volt. Most sem lehet nehezebb.

Nem mondtam neked, de azon a reggelen, amelyet a ködben töltöttem, egész marék napraforgómagot hoztam magammal, és a folyóba szórtam. Hogy fognak kikelni a vízből, ha nem vagy itt, hogy láthasd őket?

Мария,
вече нищо не чувам и не виждам, всичко е покрито от мъглата, от мислите ми растат слънчогледи и корените им се впиват във всеки спомен, който някога е съществувал.

Не помня истинското ти име, затова ще те наричам Мария.

Мария, не мога да пиша дълго, защото мъглата влиза в очите ми и не виждам думите, но не спирай да ми пишеш. Разкажи ми за онова, помниш ли, беше много важно. Говорихме за него на брега на Дунава. Нещо, което някога съм ти казал пред един осветен прозорец през ноември.

За какво ли говорехме някога? За спомените.

Спомням си едно момиче, което вървеше през бурените между гробовете, а те я дърпаха към земята.

15 март,

Видин

Алесандро, скъпи,
Това момиче бях аз, не помниш ли, носех дълга жълта рокля. За да не се заплита в тръните я събрах на топка пред корема си и се смеех, преструвайки се че е наедриял жив плод, че нося под сърцето си изкуството.

После отидохме в едно село край реката, дадох ми да ям смокини, много смокини и говорихме с една възрастна жена за вампири, как се връщат и чукат на прозорците.

После отидохме на друго място, после на друго. Реката винаги ни съпровождаше, застинала в гледката ми през прозореца на колата, с която се лутахме от село на село, търсейки доказателства, че ритуалите могат да ни свържат с тези, които губим. А може би просто опитвахме да разберем дали изкуството е родено живо, ако е заченато край гроб.

Аз най-често си припомням един съвсем обикновен ритуал, който научихме от власите.

Разказаха, че ако ядеш нещо, и кажеш „Да му се намери“ за някой, който си изгубил, той, на другия свят ще яде от твоята храна, ще изпита това, което изпитваш ти.

Дали той ще усеща вкуса на ябълката, която ям? Прохладната ѝ свежест в устата ми, сокът на деня, вятърът по лицето ми?

Толкова много суеверия и поличби се преплитат над небето край нас. Невъзможно е да ги запомниш всичките. В селата на власите топлият вятър лете още лъха на вяра в невъзможното.

Те непоколебимо вярват в това, че живите и мъртвите общуват, разменят си мисли и чувства.

Maria,
már semmit sem hallok, semmit sem látok, mindent köd borít, gondolataimból napraforgók nőnek, és gyökereik minden emlékebe belemélyednek, mely valaha létezett.

Nem emlékszem az igazi nevedre, ezért Mariának foglak hívni.

Maria, nem tudok hosszan írni, mert a köd a szemembe hatol, és nem látom a szavakat, de te továbbra is írd nekem. Meséld nekem arról a dolgról, emlékszel, nagyon nyirkos idő volt. A Duna partján beszélünk róla. Arról, amit egy kivilágított ablak előtt mondtam neked valamikor novemberben.

Miről is beszélgettünk valamikor? Az emlékekről.

Emlékszem egy lányra, aki a gazban gázolt a sírok között, s azok a föld felé húzták.

Március 15.

Vidin

Alessandro, drága,
az a lány én voltam, nem emlékszel, hosszú sárga ruha volt rajtam. Hogy ne akadjon fenn a tövisen, csomóba kötöttem a hasam előtt és nevettem, úgy téve, mintha élő gyümölcsből terebélyesedett volna ki, mintha a művészetet hordoznám a szívem alatt.

Aztán egy folyó menti faluba mentünk, fügét adtak ennem, sok fügét, és egy idős asszonnyal a vámpírokról beszélgettünk, arról, ahogy visszatérnek és az ablakokon kopognak.

Aztán más helyre mentünk, majd megint máshová. A folyó mindig elkísért bennünket, megdermedve a kilátásban az ablakon át, az autóban, mellyel faluról falura bolyongtunk, bizonyítékokat keresve, hogy a rituálék összekapcsolhatnak bennünket azokkal, akiket elveszítünk. Vagy talán csak meg akartunk tudni, vajon a művészet élve születik-e, ha sír mellett fogan.

Nekem legtöbbször egy egészen hétköznapi szertartás jut eszembe, melyről a vlahoktól hallottunk. Azt mesélték, ha eszel valamit, és azt mondd, „találtassék neki”, és gondolsz valakire, akit elvesztettél, az illető a másvilágon enni fog az étledből, azt fogja érezni, amit te érzel.

Vajon érezni fogja az ízét az almának, amit eszem? Hűvös frissességét az ajkamon, a nap nedvét, a szelet az arcomon?

Annyi babona és előjel fonódik össze mifelénk az ég felett. Lehetetlen mindet megjegyezni. A vlahok falvaiban nyáridőn a langyos szél még mindig a lehetetlenbe vetett hit illatát hordozza.

Megingathatatlanul hisznek benne, hogy élők és holtak érintkeznek egymással, gondolatokat és érzéseket cserélnek.

Ez annyira emlékeztet a régi bolgár szólásra, mely így hangzik: „halottól

Това така ми напомня на старата българска поговорка, която казва: „Да чакаш от умрял писмо.“ Означава, че нещо няма да се случи никога. Че е невъзможно. Невъзможно е да върнеш мъртвите сред живите.

Но власите не чакат това писмо от „умрелия“, те правят невъзможното със ритуалите си. Те просто общуват с мъртвите с една древна вяра, която ние трябва да помним, което ние не трябва да забравяме. Не ме забравяй, имаме да правим филми и да пишем книги. Аз съм тук.

--- --

Скъпо момиче,
не мога да видя дали си ми изпратила писмо. Бялото гъсто мляко на мъглата ме носи надолу по течението на реката. Към Румъния.

Знам че може би някъде те има, която и да беше ти. Знам, защото във водата край себе си виждам хиляди израснали слънчогледи, а в устата си усещам вкус на току-що отхапана ябълка.

Забравих всичко, което трябваше и най-сетне ми е лесно да си тръгна. Само едно нещо още спи във спомените ми, не за друго, а защото ти го помниш само наполовина.

В студения ноември пред един прозорец ти казах вместо сбогом нещо, което да забравим заедно: „Изкуството се ражда мъртво, а хората умират живи.“

levelet várni”. Azt jelenti, hogy valami sohasem fog megtörténni. Hogy lehetetlen. Nem lehet a holtakat visszahozni az élők közé.

De a vlahok nem a „halottól” várják azt a levelet, ők megteszik a lehetlent a szertartásaikkal. Egyszerűen érintkeznek a halottaikkal egy ősi hit által, melyre nekünk emlékeznünk kell, melyet nem szabad elfelejtenünk. Ne felejs el, várnak ránk a filmek, hogy elkészítsük, a könyvek, hogy megírjuk őket. Én itt vagyok.

...

Drága kislány,
nem láthatom, küldtél-e nekem levelet. A köd sűrű, fehér teje lefelé visz a folyó sodrával. Románia felé.

Tudom, hogy talán létezel valahol, akárki is voltál. Tudom, mert a vízben ezernyi szárba szökken napraforgót látok magam mellett, a számban pedig alma ízét érzem, mintha épp most haraptam volna bele.

Elfelejtettem mindent, amit el kellett, s most végre könnyen indulok útnak. Csak egyvalami szunnyad még az emlékezetemben, az is csupán azért, mert te csak félig emlékszel rá. Azon a hideg novemberi napon egy ablak előtt Istenhözád helyett mondtam neked valamit, amit együtt kell elfelejtenünk: „A művészet halva születik, az emberek élve hálnak meg”.

„Мариенбрюке във Вилсхофен, стоманен мост Vilshofen, "Marienbrücke" acél közúti hid.
(Германия, Бавария) (Németország / Bajorország)

ГАВРАИЛ ГАВРАИЛОВ*

В търсене на Абагара

GAVRAIL GAVRAILOV*

Az Abagar nyomában

Авторът е доктор по социология.
Има опит в спорта, културата и туризма.
Работил е като журналист във фондация Булинк, БНР и БТА. Автор на рубриката за социално предприемачество „Има ли мездан“ по програма „Хоризонт“ на БНР. В момента работи като координатор партньорства и обществено ангажиране в Българска хранителна банка.

A szerző a szociológia doktora. Tapasztalattal rendelkezik a sport, a kultúra és a turizmus területén. Újságíróként dolgozott a Bluelink Alapítványnál, a Bolgár Nemzeti Rádiónál és a Bolgár Távirati Irodánál. A BNR *Horizont* című műsora társadalmi vállalkozási rovata, a *Van-e hely?* szerzője. Jelenleg a Bolgár Élelmiszerbanknál dolgozik partnerségi és társadalmi szerepvállalási koordinátorként.

КАТО ЧОВЕК от Стария град на Пловдив, за мен Дунав доскоро беше обвит в мъгла. Един път го бях преминавал в двете посоки като дете, през Моста на Дружбата, при първото ми излизане в чужбина. Русе тогава ми се стори красив град, но често слушах родителите ми да говорят за мръсния въздух и колко трудно се живее там.

Години по-късно вече живеех в сърцето на Златна Добруджа и пътувах из района, за да описвам красотата му в туристически гидове. Тази страст към писането и споделянето се разгърна в цели книги. Идеята за последната се роди на една маса в Капана на Пловдив, след много изпити бири в компанията на моите начетени приятели от бохемата в града. Стана нещо дума за Дунава и един от компанията ме зашемети с новината за книга за биографията на реката, написана от италианец. Тогава не му запомних името, малко бяхме напреднали с бирите в топлата нощ под звездите на родното Филибе. Но след няколко дни на трезва глава потърсих книгата на Клаудио Магрис, открих я случайно в една антикварна книжарница. И така потънах неусетно в дълбоките културни води на великата река Дунав. Напоследък се случи да пътувам из дунавските столици и все се оглеждам за маркери от книгата на Магрис. Но и ние си имаме културна история, свързана с книги. Такъв е примерът с първата печатна книга на български език, известна като Абагар.

ЕПИЗОД ЕДНО

78

Трънчовица е едно почти стандартно село в средата на Централна Северна България. Намира се на река Осъм, малко преди вливането ѝ в Дунав. Има читалище и пенсионерски клуб. На пръв поглед нищо особено. Но мен ме привлича като място, където е написана книгата Абагар. Там е живял и служил като Никополски епископ през 17-ти век Филип Станиславов. Селото е известно и като родното място на Григор Вачков. Когато известният наш актьор бил юноша, първите му стъпки в представяне пред публика били в селския парк. Тогава имало традиция в неделя селските зевзеци да се изправят пред хората в парка и да ги забавляват с нещо. Сега това е модерно да се нарича стенд-ъп комедия. Така бъдещият Митко Бомбата прохожда в актьорското майсторство със смешни случки от селския живот, представени пред придиричната местна публика по подобие на Хайд парк в Лондон.

Слушам тази история от красива местна жена на средна възраст, работеща в читалището. Напоследък се опитват да възродят тази традиция чрез фестивал на стенд-ъп комедията. Паркът е ремонтиран, изградена е малка амфитеатрална сцена. Патрон на читалището е Григор Вачков. Аз съм в търсене на спомени за Абагар, искам да ги привлека към идеята за литературен маршрут. Може би ще стане, но не вярват, че ще има интерес. Питам се дали и самият автор Филип Станиславов се е чудел дали ще има интерес към подобна книга преди три века и половина. Продължавам към Никопол, уговаряме се да дойдат на оперативна среща по темата. Така и не идват. Но Трънчовица е все още там, парка, зевзеците, читалището, красивата жена също. Може би само няма туристи.

SZÁMOMRA, aki Plovdiv óvárosába való vagyok, a Duna egészen az utóbbi időkig ködös valami volt. Egyszer, még gyerekkoromban, átkeltem rajta mindkét irányban a Barátság hídon, ekkor jártam először külföldön. Ruszét akkor szép városnak láttam, de gyakran hallottam a szüleimet arról beszélni, milyen rossz a levegője és milyen nehéz ott az élet.

Évekkel később már az Arany Dobrudzsa szívében éltem, és beutaztam a térséget, hogy leírást készítek róla útikönyvekbe. E szenvedély az írás és a másokkal való megosztás iránt egész könyvekben jutott kifejezésre. A legutóbbi könyvem ötlete egy asztalnál született Plovdiv Kapana nevű városrészében, jó pár sör után, olvasott barátaim társaságában, akik a város bohémjai közül kerültek ki. Valahogy szóba került a Duna, s a társaság egyik tagja egészen elképesztett a hírrel, hogy van egy könyv, melyben egy olasz megírta a folyó életrajzát. Akkor nem jegyeztem meg a nevét, kissé túlzásba estünk már a sörökkel a langyos éjszakában szülővárosom, Filibe (Plovdiv – a ford.) csillagai alatt. Néhány nappal később azonban józan fővel hozzáálltam, hogy megkeressem Claudio Magris könyvét, és véletlenül rá is találtam egy antikvár könyvesboltban. Így merültem el észrevétlenül a nagy Duna folyó mély kulturális vizeiben. Az utóbbi időben úgy alakult, hogy sokat járom a Duna menti fővárosokat, s mindenütt Magris könyveinek motívumait keresem. De nekünk is megvan a magunk könyvekhez kapcsolódó kultúrtörténetünk. Ennek példája az első bolgár nyelvű nyomtatott könyv, mely Abagar címen ismert.

ELSŐ RÉSZ

79

Trancsovica egy szinte teljesen átlagos falu Közép-Észak-Bulgáriában. Az Oszam folyó partján fekszik, nem sokkal feljebb a helytől, ahol az a Dunába torkollik. Van kultúrháza és nyugdíjasklubja. Első pillantásra semmi különös. Engem azonban vonzott, méghozzá azért, mert ezen a helyen íródott az Abagar. Itt élt és szolgált nikápolyi püspökként a 17. században Filip Sztaniszlavov. A falu Grigor Vacskov szülőhelyeként is ismert. Amikor neves színészünk még kamasz volt, első lépéseit a közönség előtti szereplés terén a falu parkjában tette meg. Akkoriban szokás volt, hogy a falu tréfacsinálói kiálltak az emberek elé a parkban, és elszórakoztatták őket valamivel. Ma ezt nevezik divatos szóval stand-up comedynek. Így indult el a színészmesterség útján a jövőbenő Bomba Mítko tréfás falusi adomákkal, melyeket az igényes helyi közönség előtt adott elő, a londoni Hyde Park mintájára.

Egy csinos, középkorú helyi asszony meséli el nekem ezt a történetet, aki a kultúrházban dolgozik. Az utóbbi időben stand-up comedy fesztivállal igyekeznek feléleszteni ezt a hagyományt. A parkot felújították, kis, amfiteátrumszerű színpad épült. A kultúrház Grigor Vacskov nevét viseli. Én az Abagar emlékei után kutatok, szeretném megnyerni őket egy irodalmi útvonal ötletének. Talán lehet belőle valami, de nem hiszik, hogy lenne érdeklődés. Felmerül bennem a kérdés, vajon a szerző, Filip Sztaniszlavov is eltűnődött-e azon, lesz-e érdeklődés egy ehhez hasonló könyv iránt három és fél évszázaddal később. Továbbindulok Nikápoly felé,

ЕПИЗОД ДВЕ

Никопол е може би най-красивият и едновременно с това изглеждащ като полуизоставен малък дунавски град не само в България, но и по цялото протежение на реката. Посещавам го често, дори на един мой рожден ден оттам си купих дунавско сомче, което опържихме и остана чудесен спомен. Но сега мисълта ми е за Абагара.

В бившия военен клуб се помещава общинската музейна сбирка, след основен ремонт и монтиране на рампа за инвалидни колички. Вътре човек се натъква на традиционните римски артефакти, малко оръжия, малко етнография, реплика на надгробна плоча на Филип Станиславов. Питам уредничката за Абагара. Къде може да се види, какво пише в него. Общо взето знаят за тази книга, но не навлизат в детайли. Предполагам, че книжен маршрут с по-претенциозна публика от четящи туристи съвсем ще ги затрудни. Никопол днес е по-малък от някое голямо тракийско село, преобладават етническите турци, намират се и роми, повечето българи от тази част на страната от години са на гурбет по Испания и Англия. А по времето на написването на книгата е бил важен търговски център с десетина пъти повече население от сега.

Аз обаче упорствам и не оставям нещата съвсем на самотек. Уговарям си среща с кмета, симпатичен човек на моята възраст, който желае да възроди града. Успешно изгражда нова инфраструктура, организира спортни събития и дори дава градския плаж на концесия. Само за мандат и половина вече се говори за Никопол с положителен знак. Но аз му влизам съвсем директно с идеята за Абагара и това му действа като предизвикателство. С течение на времето в няколкото ни срещи постепенно си печелим взаимно доверието. Дори в един момент организирам да заснемам с екип от Русенския университет триизмерен модел на скалната им църква „Свети Стефан“ покрай реката, в която се вярва, че е служил епископ Филип Станиславов, когато често е изпадал в немилост. Тя е особено красива старина, съхранена по чуден начин от капризите на времето на красивия скален отвес над речните брегове, източно от Никопол. А градът тогава е бил сред най-големите в българските земи, оформен покрай търговията, но и специализиран в издателската дейност. Въобще това съвсем не е случайно място за писане на книга, която има за цел да вкара в „здравата вяра“ местните павликяни.

ЕПИЗОД 3

Белене е крайна гара на железницата, която отдавна вече не вози никой. Изградена заради инженерните войски като разклонение от гара Ореш, тя служи почти осемдесет години за различни цели, като в половината от това време по нея са превозвани и лагерници към остров Белене. Сега сградата на гарата е собственост на общината, като идеята е да бъде превърната в културен център за района. Влакове вече от четвърт век не вървят, но все още мирише на дървени траверси и чакалня на гара.

megbeszéljük, hogy eljönnek majd munkatalálkozóra a témában. Persze nem jönnek el. De Trancsovica még mindig ott van, a parkkal, a tréfamesterekkel, a kultúrházzal és a csinos asszonnyal együtt. Talán csak a turisták hiányoznak.

MÁSODIK RÉSZ

Nikápoly talán a legszebb – s egyúttal félig elhagyatottnak látszó – Duna menti kisváros nem csupán Bulgáriában, hanem a folyó egész hosszában. Gyakran ellátogatok oda, sőt az egyik születésnapomra ott vettem dunai harcsát, amit aztán megsütöttünk, és az egész csodás emlék maradt. De most az Abagarról van szavam.

A teljesen felújított, immár kerekesszékesek számára kialakított rámpával is felszerelt egykori tiszti klubban található a járási múzeumi gyűjtemény. Odabent az ember a megszokott római műkincseket találja, van néhány fegyver, egy kis néprajz, meg Filip Sztaniszlavov sírkövének másolata. Az Abagarról kérdezem a tárlatvezető hölgyet. Hol lehetne megnézni, mi áll benne. Általánosságban tudnak erről a könyvről, de részletekbe nem mennek bele. Gondolom, egy irodalmi útvonal, igényesebb, olvasó turistákból álló közönséggel igencsak zavarba hozná őket. Nikápoly kisebb, mint némelyik méretesebb falu Trákiában, lakossága többségében török etnikumú, akadnak romák is, ebből az országrészből a bolgárok többsége már évekkel ezelőtt Spanyolországba vagy Angliába ment vendégmunkásnak. A könyv keletkezésekor pedig fontos kereskedelmi központ volt, tíz-egynéhányszor több lakossal, mint most.

Én azonban makacs vagyok, nem hagyom a dolgokat a maguk medrében folyni. Találkozót beszélek meg a polgármesterrel – szimpatikus ember, velem lehet egyidős, újjá akarja éleszteni a várost. Sikerült új infrastruktúrát kiépítenie, sportrendezvényeket szervez, sőt még a városi strandot is koncesszióba adta. Még csak másfél mandátumot töltött ki, s máris komoly pozitív változásokat emlegetnek a várossal kapcsolatban. Én azonban egészen direkt módon rátörök az Abagar ötletével, s ez kihívásként hat rá. Az idő múlásával, több találkozó során fokozatosan nyerjük el egymás bizalmát. Még azt is sikerül megszerveznem, hogy a ruszei egyetem specialistaival háromdimenziós felvételt készíthessünk a Szent István nevet viselő folyóparti sziklatemplomukról, melyről úgy tartják, ott szolgált Filip Sztaniszlavov püspök, amikor kegyvesztetté vált – s ez gyakran megesett. Különösen szép régi épület ez, mely a csodával határos módon élte túl az idő szeszélyeit a festői, folyópart fölé hajló sziklameredélyen, Nikápolytól északra. A város akkoriban a legnagyobbak közé tartozott bolgár földön, a kereskedelemről felduzzasztva, de kiadói tevékenységre is szakosodva. Összességében egyáltalán nem véletlen, hogy itt született meg a könyv, melynek célja, hogy az „egészséges hitbe” terelje a helyi paulikiánusokat.

3. RÉSZ

Belene a végállomása a vasútnak, mely régóta nem szállít senkit. A műszaki alkatok számára készült az oresi állomás leágazásaként, s majdnem nyolcvan

Когато говорим за култура в Белене, всички се сещаме за католиците, които са носители на здравата вяра. Местните хора са потомци на павликяни, произхождащи от района на Рупчос в Родопите. През средновековието били считани за неуки и безпросветни, отдадени на суеверия в своя примитивен начин на живот. Градската култура в Белене нахлува с развитието на ядрената енергетика, но планираната втора ядрена централа така и остава само в мечтите на няколко поколения политици, като някой от тях я беше определил като „златен го̀л“. Въпреки това Белене има своите достойнства, най-вече с наследството на блажения Евгени Босилков. Пазител на това наследство е родения в Бергамо отец Паоло Кортези, симпатичен италианец, отдал голяма част от живота си на местната енория. Той притежава забележително чувство за хумор и тънка самоирония. Може би за него Белене е крайна гара, но когато споменем Абагара и Филип Станиславов, той се оживява.

В съседното голямо католическо село Ореш е издигнат паметник на родения тук Филип Станиславов. Той е гордостта на селото, пример как едно неуко, но будно дете може да се превърне в ярка духовна личност и предприемач книгоиздател. По негово време „здравата вяра“ все още изглежда съвсем неукрепнала в душите на местните павликяни, църквата им често е била свидетел на старите езически практики, а децата по правило са оставали неграмотни. Но не и малкият Филип, който е много прилежен и местните католически мисионери го изпращат да се обучава в Семинариума в Чипровци, а след това учи и в Илирийския колеж в Лорето, където е завършил и Петър Богдан Бакшев, написал първата българска история. Така да се каже, Ореш и Белене са началото на един литературен маршрут за Абагара, а не крайна гара по една почти закрыта железопътна линия. А Никопол и Трънчовица са в сърцето на този маршрут, едното място пази гроба на епископа, а другото паметта за граматическото училище, второто по рода си след това в Чипровци, които изпреварват старта на светското образование по нашите земи с цели два века.

ЕПИЗОД 4

Инфотур за журналисти в Никопол. Последният ден на август, всички сме с лека носталгия за отиващото си лято. Повод за това посещение е кръгла маса, на която е представен работен план за разгръщане на културния потенциал на региона. Темата за Абагар е само една от цели седемнадесет точки. Кметове на три общини символично полагат своя подпис под меморандум за съвместни действия. Как ще се развие идеята зависи от всички на масата. Свещеникът на село Ореш специално предава поздрав и духовна подкрепа от сегашния никополски епископ, който вече физически е базиран в Русе. От библиотеката и музея в Малката Виена също искат да се включат в подобен литературен маршрут. Всички осъзнават силата на думите, книгите и начетеността. Все неща, които твърде много липсват днес. И нека само припомним, че в Русе е роден и тръгнал към голямата литературна сцена Елиас Канети, единственият нобелов

esztendőn keresztül különféle célokat szolgált, de ezen időszak több mint felében a munkatáborra ítéleteket vitték rajta Belene szigetére. Az állomás épülete most a járási önkormányzat tulajdona, s az a terv, hogy a térség kulturális központjává alakítják. Vonatok már több mint negyedszázada nem járnak arra, de még mindig fa traverzek és vasúti váró szagát lehet érezni.

Ha Belene kultúrájáról beszélünk, mindnyájuknak a katolikusok jutnak az eszébe, akik az egészséges hit hordozói. A helyiek a Rodope Rupcsosz régiójából származó paulikiánusok leszármazottai. A középkorban tudatlanoknak és elmaradottaknak tartották őket, akik babonáknak és saját primitív életmódjuknak hódolnak. A városi kultúra az atomenergetika fejlődésével tört be Belenébe, de a tervezett második atomerőmű végül megmaradt a politikusok nemzedékeinek álmaiban, akik közül az egyik „aranypocsolyaként” határozta meg azt. Ennek ellenére Belénének van mivel dicsekednie, elsősorban Boldog Evgenij Boszilkov örökségével. Ezen örökség öre a bergamói születésű Paolo Cortesi atya, rokonszenves olasz, aki élete nagy részét a helyi egyházközségnek szentelte. Figyelemre méltó humorérzékkel és finom öniróniára való képességgel van megáldva. Számára talán Belene a végállomás, de amikor az Abagart és Filip Sztaniszlavovot említjük, hirtelen felélénkül.

A szomszédos nagy katolikus faluban, Oresben emlékművet állítottak az itt született Filip Sztaniszlavovnak. Ő a falu büszkesége, példa arra, hogyan válhat egy tanulatlan, de értelmes gyerekből kiemelkedő kulturális személyiség és könyvkiadó vállalkozó. Az ő idejében, úgy látszik, az „egészséges hit” még nem erősödött meg egészen a helyi paulikiánusok lelkében, templomuk gyakran volt régi pogány praktikák tanúja, gyermekeik pedig rendszerint írástudatlanok maradtak. Nem úgy a kis Filip, aki igen szorgalmas volt, s a helyi katolikus misszionáriusok a csiproveci szemináriumba küldték tanulni, majd a lorettói Illír Kollégiumba került, ahol az első bolgár történelmi munka szerzője, Petar Bogdan Baksev is végzett. Úgy is mondhatnánk, hogy Ores és Belene egy, az Abagarhoz vezető irodalmi útvonal kezdőpontjai, nem pedig egy bezárás szélén álló vasútvonal utolsó állomásai. Nikápoly és Trancsovica pedig ennek az útvonalnak a szívében találhatók, egyik a püspök sírját őrzi, a másik a grammatikai iskola emlékét, mely a második volt a maga nemében a csiproveci után – e két iskola két egész évszázaddal megelőzte a világi oktatás kezdetét hazánk földjén.

4. RÉSZ

Sajtóút újságírók számára Nikápolyba. Augusztus utolsó napja van, mindnyájan enyhe nosztalgiával gondolunk az elillanó nyárra. A látogatás apropója egy kerekasztal, melynek keretében bemutatják a régióban rejlő kulturális lehetőségek kiaknázását célzó munkatervet. Az Abagar témája csak egy a nem kevesebb, mint tizenhét pont közül. Három járás polgármestere szimbolikusan aláírja a közös tevékenységről szóló memorandumot. Ores falu papja külön átadja a – fizikailag már Ruszéban székelő – jelenlegi nikápolyi püspök üdvözlését és lelki támogatását. A „Kis Bécs” (Ruszét nevezik így – a ford.) könyvtára és múzeuma szintén be kíván kapcsolódni egy efféle irodalmi útvonalba. Mindnyájan tisztában vannak

лауреат с български корени. Неслучайно покрай Дунав. И ако трябва да се върнем към началото на този разказ и моята мотивация да го споделя, книгата на Клаудио Магрис за Дунава разглежда огромната роля на Канети в дунавската култура. Докато Магрис обикаля българските дунавски земи, негов гид е Йордан Радичков. Той се удивлява от българския принос към дунавската култура, което ние самите българи често не оценяваме.

ЕПИЛОГ

Няколко години по-късно съм на ново работно място, в нов контекст и все още няма развитие покрай книжния маршрут на Абагара. Вече са отминали знакови дати, държавата сравнително скромно е отбелязала 350 годишния юбилей от публикуването на книгата. Реално това е всъщност малък свитък, носен като пояс при пътувания. Служел е за амулет. Днес са запазени под 20 копия в Европа, единственото в България се пази в музейната сбирка на Националната библиотека. Книгата само се споменава в учебниците по история, но не се изучава. Самият Филип Станиславов е почти непознат, а неговият съратник от Чипровската книжовна школа едва наскоро нашумя покрай откритието на проф. Лилия Илиева в библиотеката на град Модена в Италия. Тя откри там оригинала на неговата история на България, написана век преди тази на Паисий Хилендарски.

84 Докато подготвям обучение за журналисти от български медии зад граница как да пишат обективно за културното ни наследство, попадам на прелюбопитна новина. Накратко, българската общност в Унгария номинира традициите на българското градинарство в националния списък на Унгария за нематериално културно наследство към ЮНЕСКО. Въодушевен съм. Наясно съм къде са корените им в селища като Самоводене, Поликраище и Лясковец. Споделям новината с директора на историческия музей в Русе. Малко след това той ще председателства годишната сесия на ЮНЕСКО в Париж. И той признава, че това е особено вълнуваща новина. Разбира се медиите в България почти не обръщат внимание на тези факти. Поне засега дневният ред е друг, но аз съм оптимист. Духът на Абагара живее в нас. Безпросветните павликяни имат находчиви наследници. Здравата вяра е пунала своите корени и може би все пак има смисъл да си мечтаем за литературен маршрут между Ореш и Трънчовица покрай Дунава в България. Защото сега местните хора там се гордеят предимно с футболистите Анатоли Нанков и Ивайло Чочев, родени в тези села, а би могло да бъде много по-сериозно като исторически послания и усещане за национална гордост.

a szavak, a könyvek és az olvasottság erejével. Csupa olyan dolog ez, amiből ma-napság hiány van. S ne felejtjük el, hogy Ruszében született és onnan indult útjára az irodalom nagyszínpada felé az egyetlen bolgár gyökerekkel rendelkező Nobel-díjas, Elias Canetti is. Nem véletlenül a Duna mellől. S ha visszatérünk e történet elejéhez és a motivációhoz, hogy megosszam, Claudio Magris Dunáról szóló könyve hosszan tárgyalja Canetti óriási szerepét a dunai kultúrában. Miközben Magris bejárja a Duna menti bolgár területeket, Jordan Radicskov a kalauza. Ámulatba ejti a bolgárok hozzájárulása a dunai kultúrához, melyet mi bolgárok gyakran nem értékelünk kellőképpen.

EPILÓGUS

Néhány év elteltével új munkahelyen, új kontextusban vagyok, s még mindig nincs semmiféle előrelépés az Abagar irodalmi útvonalával kapcsolatban. Elmúltak a jeles évfordulók, az állam viszonylag szerényen emlékezett meg a könyv megjelenésének 350 éves jubileumáról. Tulajdonképpen egy kis tekercsről beszélünk, melyet utazáskor övhöz hasonlóan hordtak. Amulettként szolgált. Mára kevesebb mint húsz példánya maradt fenn Európában, az egyetlen, amelyet Bulgáriában őriznek, a Nemzeti Könyvtár múzeumi gyűjteményében található. A történelemkönyvek csupán megemlítik, de nem foglalkoznak vele. Maga Filip Sztaniszlavov szinte teljesen ismeretlen, a szintén a csiproveci irodalmi iskolához tartozó harcostársa pedig csupán az utóbbi időben kapott hírnévre Lilija Ilieva professzornak az olaszországi Modena városában tett felfedezése nyomán. Ott talált rá bolgár történelmének eredetijére, mely száz évvel Pajszij Hilendarszki hasonló munkája előtt született.

Miközben képzést készítek elő határon túli médiumoknak dolgozó bolgár újságírók számára azzal kapcsolatban, hogyan írjanak objektíven kulturális örökségünkről, rendkívül érdekes hírre bukkanok. Röviden: a magyarországi bolgár közösség felterjesztette a bolgárkertészet hagyományait az UNESCO szellemi kulturális örökségi nemzeti jegyzékére. Fellelkesülök. Jól tudom, hol vannak a gyökereik: olyan településeken, mint Szamovodene, Polikraiste és Ljaszkovec. Megosztom a hírt a ruszei történeti múzeum igazgatójával. Nemsokára ő elnököl majd az UNESCO éves ülésén Párizsban. Ő is elismeri, hogy a hír rendkívül izgalmas. A bulgáriai média persze szinte semmi figyelmet nem szentel e tényeknek. Más van napirenden, legalábbis egyelőre, de én derűlátó vagyok. Az Abagar szelleme bennünk él. A tudatlanságban élő paulikiánusoknak talpraesett utódaik vannak. Az egészséges hit gyökeret eresztett, és talán mégiscsak van értelme irodalmi útvonalról álmodozni Ores és Trancsovica között a Duna mentén Bulgáriában. A helybeliek ugyanis jelenleg elsősorban két fociistára, Anatoli Nankovra és Ivajlo Csocsevre büszkék mint e falvak híres szülőtteire. E kezdeményezés sokkal komolyabb történelmi üzenetet hordoz, és megfelelőbb alapja lehetne a nemzeti büszkeségnek.

Kovács Gergely fordítása

АНГЕЛ КАРАЛИЙЧЕВ

Безценното камъче

ANGEL KARALIJCSEV

A drágakő

Моста Мегери на магистрала М0.

Az M0 autópálya "Megyeri" hidja.

Висящ вантов мост и два железобетонни пилона.

Ferdekábéles híd két vasbeton pillérel.

(Северно от Будапеща, Унгария)

(Budapesttől északra, Magyarország)

Ще ви разкажа една приказка за Дядо-Павловото безценно камъче.

Дядо Павел бил овчар. Имал си кошара в Балкана и затварял нощем десетина овце в кошарата. Имал си колиба с покрив от плочи, а в колибата – едно коте и едно пате. Само си нямал дядо Павел балканецът светилник – да му свети нощно време.

Веднъж дядо Павел, като вървял подир стадото си, чул на една поляна край гората писък – сякаш тънка свирка свири жална песен. Навлязъл в шумака, да разбере какво има, и видял, че гората гори и пращи, а край един обгорял пън се гърчи в пламъците пъстро гущерче и пищи.

– Овчарко – продумало гущерчето, като го зърнало, – братко, помогни ми да изляза от огъня!

Дядо Павел отвърнал:

– Да ти помогна, но как да нагазя в тая жар? Ще ми изгорят краката!

– Тогава подай моягата си – аз ще се хвана за нея, а ти ме изтегли.

Дядо Павел протегнал дългата си овчарска тояга, гущерчето стъпило на нея и се измъкнало от огъня.

– Искам да ти се отплатя – продумало гущерчето, като дошло на себе си, – ела подире ми!

– Какво ще ми дадеш? – попитал дядо Павел.

– Аз съм чедо – рекло гущерчето – на гущерския цар. Моят баща живее в една дълбока и тъмна пещера. На короната му има девет безценни камъчета, които светят като девет слънца. Ще ти дам едното.

Тръгнало гущерчето по тревата надолу към реката, потеглил подире му старецът. Вървели, що вървели – стигнали до пещерата.

Elmondok nektek egy mesét Pavel apó drágakövééről.

Pavel apó juhász volt. Volt neki egy akla a fenn a hegyekben, s éjjelre tíz-egynéhány juhott zárt ebbe az akolba. Volt egy kunyhója kőcserepekből rakott tetővel, s a kunyhóban egy kismacskája és egy kiskacsája. Csak lámpása nem volt a hegyi Pavel apónak, amivel éjjel világíthatott volna.

Egy nap, ahogy a nyája nyomában járt, Pavel apó egy erdő menti tisztáson sipító hangra lett figyelmes – mintha valaki bánatos dalt fújt volna vékony sípon. Bement a sűrűbe, hogy megnézze, mi az, s látta, hogy az erdő pattogva lángol, egy megégett fatönkөн pedig tarka gyikocсka vonaglik sikoltozva a lángok között.

– Juhászom, testvérkém – szólt a gyikocсka, amint megpillantotta, – segíts kijutnom a tűzből!

Pavel apó így válaszolt:

– Segítenék én, de hogy gázoljak bele ebbe a parázsba? Megég a lábam!

– Akkor nyújtsd ide a botod – én belekapaszkodom, te csak húzz ki!

Pavel apó odanyújtotta hosszú pásztorbotját, a gyikocсka rámászott, és kijutott a tűzből.

– Szeretném meghálálni – szólalt meg a gyikocсka, amit magához tért. – Gyere utánam!

– Mit adsz nekem? – kérdezte Pavel apó.

– A gyikok királyának fia vagyok – felelte a gyikocсka. – Atyám egy mély és sötét barlangban lakik. Koronáját kilenc drágakő díszíti, melyek úgy fénylenek, mint kilenc nap. Egyet neked adok.

Elindult a gyikocсka a fűben lefelé a folyó irányába, nyomában az öregember. Mentek, mendégéltek, míg el nem értek a barlanghoz.

– Ти почакай тук, пък аз ще ида за камъка! – продумало гущерчето.

Дядо Павел седнал на земята. Свечерявало се вече. Догето гущерчето излезе – станало тъмно. Най-сетне то се показало с безценното камъче в уста. Когато излязло – цялата поляна наоколо грейнала. Птичките от околните дървета трепнали с криле и зачуруликали. Помислили, че се е вече съмнало и слънцето огряло.

– Вземи туй камъче и си иди в колибата. Трябва да ти кажа, че туй камъче не е само за светене. То може да прави и други работи. Когато стигнеш вкъщи, почукай с камъчето три пъти по земята и речи: „Да ми дойде туй и туй!“ Каквото поускаш, ще ти дойде.

Взел дядо Павел светлото камъче и го погледнал: то било голямо колкото лешник. Пуснал го в торбата си и кривнал към колибата. Заварил стадото си пред кошарата, а патето и котето чакал до прага. Прибрал си овцете старецът, влязъл в колибата и извадил камъчето. Като светнало онуй ми ти камъче – цялата колиба озарило. Котето и патето си затулили очите – да не ослепеят. Дядо Павел се навечерял и си рекъл:

– Защо ми трябва други работи да искам от камъчето, когато си имам всичко: и колиба, и овце, и сиренце, ето сега и светлинка ми грейна на трапезата.

Легнал си да спи. Ала сън не му дохождал. Почнал да си мисли:

„Защо пък да не опитам камъчето? Я да поускам нещо! Какво ли да поускам, какво ли да поускам – ще поускам един мермерен дворец“.

Станал от постелята, посегнал към камъчето, което си светело на полицата. Взел го, чукнал го три пъти по земята и рекъл:

– Да ми дойде тук един мермерен дворец!

Догето изрече тия думи – ето че колибата се отместила, загубила се някъде и на мястото ѝ се появил чуден мермерен дворец. Стените на стаите били от огледала, съдовете – от чисто злато, а столо-

– Te várj itt, én bemegyek a kőért! – mondta a gyikocska.

Pavel apó leült a földre. Már esteledett. Mire a gyikocska előkerült, be is sötétedett. Végre-valahára megjelent, szájában a kővel. Ahogy kijött – az egész tisztás fénybe borult. Körös-körül a fákon a madárcák megrebbentették szárnyukat és csivitelni kezdtek. Azt hitték, itt a hajnal és felkelt a nap.

– Fogd ezt a kövecskét, és térj vissza a kunyhódba. El kell mondanom, hogy e kő nem csupán világításra szolgál. Más dolgokra is képes. Ha hazaérsz, koppints vele háromszor a földre, és mondd: „Itt teremjen ez és ez!“ Amit kívánsz, ott terem.

Fogta Pavel apó a kövecskét és jól megnézte: akkorka volt csak, mint egy mogyoró. Tarisznyájába tette, és ráfordult a kunyhójához vezető útra. Nyáját az akol előtt találta, a kiskacsa és a kismacska meg a küszöbnél várt rá. Beterelte az öreg a juhokat, bement a kunyhóba, és elővette a kövecskét. Úgy felragyogott az a kövecske, hogy az egész kunyhó fénybe borult. A kismacska és a kiskacsa eltakarta a szemét, hogy meg ne vakuljanak. Pavel apó megvacsorázott, és így szólt magában:

– Minek kérnék más holmikát a kövecskétől, ha egyszer mindenem megvan: kunyhó, juhok, sajtocska, tessék, most már lámpás is világít az asztalomon.

Lefeküdt aludni. De nem jött álom a szemére. Töprengeni kezdett:

„Végtére is miért ne próbálhatnám ki a kövecskét! Kérjünk csak valamit! Mit is kérjek, mit is kérjek – kérek egy márványpalotát.“

Felkelt fekhelyéről, s a kőért nyúlt, mely ott világított a polcon. Fogta, háromszor a földre koppintott vele, és így szólt:

– Itt teremjen egy márványpalota!

Mire e szavakat kimondta – a kunyhó megmozdult, eltűnt valahol a messzeségben, s a helyén csodás márványpalota jelent meg. Szobáinak falai tükörből voltak, az edények szinaranyból, a székek és asztalok elefántcsontból. Elámult az öreg, bejárta a szobákat, megcsodálta őket, és lefeküdt a pihe-puha ágyba. A kövecskét az inge alá rejtette.

Вече и масите – от слонова кост. Учудил се старецът, разходил се по стаите, разгледал ги и легнал на едно меко легло от пух. Скрил камъчето в пазвата си.

Не щеш ли, нея вечер дошъл да го навести съседът му Иван.

– Дойдох – рекъл Иван – да те видя жив ли си, и да си поприказваме, защото не ми се спеше тая нощ. Какво е туй чудо? Не мога да повярвам на очите си: кой ти издигна тоя дворец?

– Камъчето – отвърнал дядо Павел и се усмихнал.

– Кое камъче? Я дай да видя туй камъче!

Дядо Павел бръкнал в пазвата си, извадил камъчето и го погал на Ивана. Иван го разгледал и попитал:

– Ами как построи туй малко камъче такъв дворец?

Дядо Павел му разправил и си прибрал камъчето. Приказвали, що приказвали, почнали да се прозяват.

– Остани да нощуваш, Иване, в дома ми – поканил дядо Павел съседа си.

– Къде ще легна?

– Легни до мен на тоя пух!

Легнал Иван до стареца и почнал да слухти. Чакал стопанинът да заспи. Щом дядо Павел захъркал, Иван бръкнал в пазвата му, взел камъчето, чукнал го три пъти на земята и рекъл:

– Да гойдат четирима кралимарковци, да вземат тоя дворец и да го отнесат отвъд Дунава!

Akár hiszitek, akár nem, aznap este eljött látogatóba a szomszéd, Iván.

– Jöttem – mondta Iván –, hogy megnézzem, élsz-e még, hogy elbeszél-gessünk kissé, mert ma éjjel nem tudok aludni. Mi ez a csuda? Nem hiszek a szememnek: ki építette neked ezt a palotát?

– A kövecske – felelte mosolyogva Pavel apó.

– Miféle kövecske? Hadd lássam azt a kövecskét!

Pavel apó benyúlt az inge alá, előhúzta a kövecskét, és odanyújtotta Ivánnak. Iván nézte, nézte, aztán megkérdezte:

– De hogyan épített ez az apró kövecske ilyen palotát?

Pavel apó elmesélte, és eltette a kövecskét. Beszélgettek, beszélgettek, aztán ásitozni kezdtek.

– Maradj itt éjjelre, Iván, a házamban – hívta meg a szomszédját Pavel apó.

– Hol fogok lefeküdni?

– Feküdj ide mellém, erre a piheágyra.

Lefeküdt Iván az öreg mellé, és hegyezte a fülét. Várta, hogy a gazda elaludjon. Ahogy Pavel apó horkolni kezdett, Iván benyúlt az inge alá, kivette a kövecskét, háromszor a földre koppintott vele, és így szólt:

– Itt teremjen négy vasgyúró, fogják ezt a palotát, és vigyék a Dunán túlra!

Mire e szavakat kimondta, ott termett négy vasgyúró, fogták a palotát, és viték. Iván a kövecskével utánuk indult, Pavel apó maradt. Mikor reggel felébredt, körülnézett, s mit látott – sehol a palota, s nincs meg a drágakövecske sem. Csak a régi köcserepes kunyhó, a kismacska és a kiskacsa. Sírva fakadt az öreg, potyogtak a könnyei. Megsajnálták a juhok, s bégetni kezdtek. Elbúsult a kismacska, elkámpicsorodott a kiskacsa is.

Догето изрече тия думи, явили се четирима кралитарковци, дигнали двореца и го понесли. Иван с камъчето поел подире им, а дяго Павел останал. Кога се събудил сутринта – погледнал наоколо и що да види? – няма никакъв дворец, няма го и безценното камъче. Само вехтата плочена колиба, котето и патето. Заплакал старецът с два реда сълзи. Нажалили се овците и блейнали. Домъчняло на котето, докривяло и на патето.

– Искаш ли да идем отвъд Дунава за дяговото камъче? – казало котето.

– Искам – съгласило се патето.

Тръзнали. Извървели цялата Дунавска равнина, стигнали широката тиха река Дунав.

– Аз мога да плувам – рекло патето, – а ти не можеш. Качвай се на гърба ми, да те пренеса отвъд!

94

Качило се котето върху гърба на своето другарче и патето преплувало отвъд. Повървели още малко, стигнали двореца. Промъкнали се в градината и влезли през един отворен прозорец. Заварили Ивана – спи на пухеното легло, а камъчето скрил под езика си. Те разбрали, че е там, защото в гърлото му блещукала светлинка.

– Как да го взема от устата му? – попитало патето.

– Ще ти кажа как – отвърнало котето. – Аз ще натопя опашката си в кратунката с червения пипер и ще погладя с нея Ивановия нос. Иван ще кихне и камъчето ще падне от устата му.

Както рекло, тъй сторило котето. Натопило опашката си в пипера, погладило Ивановия нос, Иван кихнал и камъчето изскочило от устата му. Котето го грабнало и хукнало да бяга. Подире му се затекло патето. Бягали, бягали, стигнали пак до Дунава. Котето яхнало патето и патето заплувало. Насред Дунава патето се обадило:

– Какво е туй чудно камъче, дай да го видя!

– Eljössz-e velem a Dunán túlra az öreg drágakövéért? – kérdezte a kismacska.

– El én – állt rá a kiskacsa.

Elindultak. Végigmentek az egész dunai síkon, elértek a széles, csendes Duna folyóhoz.

– Én tudok úszni – mondta a kiskacsa – te viszont nem. Ül fel a hátamra, átviszlek!

Felült a kismacska társa hátára, s a kiskacsa átúszott a túlpartra. Mentek még egy kicsit, s megérkeztek a palotához. Beosontak az udvarra, s egy nyitott ablakon át bejutottak. Ott találták Ivánt – a piheágyon aludt, a kövecskét a nyelve alá rejtette. Ezt onnan tudták, hogy fény pislákkolt a torkában.

– Hogy szedhetném ki a szájából? – kérdezte a kiskacsa.

– Megmondom én – felelte a kismacska. – Én belemártom a farkam az erős paprikás tukóba, és megsimítom vele Iván orrát. Attól tüszszeneni fog, s a kövecske kiesik a szájából.

Úgy is tett, ahogy mondta. Belemártotta a farkát a paprikába, megsimította Iván orrát, Iván tüszszenett, s a kövecske kirepült a szájából. A kismacska felkapta, és nekiiramodott. A kiskacsa a nyomában. Futottak, futottak, megint a Dunához értek. A kismacska felült a kiskacsa hátára, s a kiskacsa úszni kezdett. A Duna közepén aztán megszólalt:

– Miféle csuda az a kövecske, mutasd, hadd lássam!

– Most nem lehet – még a vízbe ejtjük. Ha kiérünk a partra, megnézheted.

– Add ide rögtön, vagy alámerülök és vízbe fúlsz! – hápogta a kiskacsa.

A kismacska megijedt, és így szólt:

– Fogd!

95

– Не може сега – ще го изтървем във водата. Когато излезем на брега, ще го гледаш.

– Дай го сега или ще се гмурна във водата и ще се удавиш! – заграчило патето.

Котето се уплашило и рекло:

– Дръж!

Патето посегнало да вземе камъчето с лопатката си, ала го изтървало. Камъчето цамбурнало във водата и потънало.

Излезли двете гадинки на брега и заплакали.

Минал един рибар с въдица и ги запитал:

– Коленце, патенце, защо плачете?

– Гладни сме – измяукало котето.

Рибарят пуснал въдицата във водата, хванал една голяма риба и я дал на патето и котето.

– На – рекъл им той, – че да не плачете!

Котето и патето отнесли рибата във върбалака, почнали да ядат и какво мислите намерили в корема ѝ? Намерили камъчето. Рибата стояла във водата с отворена уста и когато патето изтървало камъчето, тя го налапала.

Зарадвали се много гадинките, затенкали пак през Дунавското поле, извървели го и стигнали Дядо-Павловата кошара. Дядо Павел лежал на земята и плачел. Търкунали камъчето до главата му. Тогава изведнъж Дядо-Павловите очи светнали. Грабнал старецът камъчето, чукнал с него три пъти по земята и викнал:

A kiskacsa odanyúlt érte a hártvás lábával, de elejtette. A kövecske a vízbe csobbant és elsüllyedt.

Kiért a partra a két kis állat, és sírva fakadt.

Arra ment egy horgász a botjával, és megkérdezte:

– Kismacska, kiskacsa, miért sírtok?

– Éhesek vagyunk – nyávogta a kismacska.

A horgász kivetette a horgát, fogott egy nagy halat, és odaadta a kiskacsának és a kismacskának.

– Nesztek – mondta –, hogy ne sírjatok!

A kismacska és a kiskacsa elvitték a halat a fűzesbe, hozzáláltak, s mit gondoltok, mit találtak a gyomrában? Hát a kövecskét. A hal nyitott szájjal állt a vízben, s mikor a kiskacsa elejtette a követ, ő lenyelte.

Megörültek nagyon az állatkák, ismét nekivágtak a dunai síknak, átkeltek rajta, és megérkeztek Pavel apó juhaklához. Pavel apó a földön hevert és sírt. Odaguritották a kövecskét a fejéhez. S akkor Pavel apó szeme egyszerre felderült. Fogta az öreg a kövecskét, háromszor a földre koppintott vele, és így kiáltott:

– Itt teremjen Iván – zsákba kötözve!

Mire e szavakat kimondta – elébe hullott egy zsák, s benne Iván. Fogta a botját Pavel apó, és – csihi-puhi – ellátta Iván bajját, aztán kioldozta a zsákot, és útjára bocsátotta.

Aztán az öreg juhász eltette a kövecskét az erszényébe, s így szólt:

– Nem kell nekem semmiféle palota, mert Iván úgyis megint ellopja. Ismerem a természetét.

– Искам тука Ивана – вързан в един чувал!

Догето изрече тия думи – напреде му се изтърсил един чувал, а вътре – Иван. Грабнал си тоягата дядо Павел и – тупа-лупа – гръпнал на Ивана един бой, па го развързал и го изпроводил да си ходи.

След туй старият овчар си прибрал камъчето в кесията и рекъл:

– Не ми трябва никакъв дворец, защото Иван ще го открадне пак. Зная му нрава.

И тръгнал подир овците си. Всяка вечер слагал камъчето на полицата – да му свети. А когато се поминал, гущерчето влязло в колибата и пак си прибрало камъчето.

S indult a juhái nyomában. A kövecskét minden este a polcra tette, hogy világítson neki. S mikor aztán meghalt, a gyíkocská bemászott a kunyhóba, és hazavitte a kövecskét.

Kovács Gergely fordítása

ЗА АВТОРИТЕ

АНГЕЛ КАРАЛИЙЧЕВ (1902 – 1972) – български писател и преводач, известен с разкази и книги за деца.

АНИ ИЛКОВ (1957*) – български поет и литературен историк. Живее в София.

АТАНАС ЛИПЧЕВ (1951 – 2010) – български писател, „Тихият бял Дунав“ е най-известната му книга.

БОГДАН КРЕЦУ (1978*) – съвременен румънски писател. Живее в Букурещ.

ГАБРИЕЛА КОСТА (1948*) – унгарска актриса и преводачка. Живее в Будапеща.

ГАВРАИЛ ГАВРАИЛОВ – български журналист, живее в София.

ГЕРГЕЙ КОВАЧ (1985*) – преводач. Живее в Будапеща.

ЗОЛТАН ЧЕХИ (1973*) – унгарски писател от Словакия. Живее в Братислава.

ЙОРДАН ЙОВКОВ (1880 – 1937) – български писател, класик на българската литература.

МАРИЯ МАКЕДОНСКА (1981*) – български писател, живее в Елин Пелин.

НИКОЛАЙ БОЙКОВ (1968*) – български писател и преводач. Живее във Видин.

НИКОЛА ЗАМБЕЛИ (1981*) – италиански режисьор, живее в Бреша.

ПЕТЕР ДЮКИЧ (1953*) – унгарски фотограф, живее в Будапеща.

ПЕТЪР КРЪСТЕВ (1965*) – български писател, литературен критик, културолог и преводач. Живее в Будапеща.

СВЕТЛА КЪОСЕВА (1955*) – Светла Кьосева (1955) – преводач, редактор. Живее в Будапеща.

A SZERZŐKRŐL

ANGEL KARALIJCSEV (1902 – 1972) – bolgár író és fordító. Novelláiról és gyerekkönyveiről ismert.

ANI ILKOV (1957*) – bolgár költő és irodalomtörténész. Szófiában él.

ATANASZ LIPCSEV (1951 – 2010) – bolgár író. Legismertebb műve a „Csendes, fehér Duna”.

BOGDAN CREȚU (1978*) – kortárs román író. Bukarestben él.

CSEHY ZOLTÁN (1973*) – szlovákiai magyar író. Pozsonyban él.

GAVRAIL GAVRAILOV – bolgár újságíró. Szófiában él.

GYUKICS PÉTER (1953*) – magyar fotográfus. Budapesten él.

JORDAN JOVKOV (1880 – 1937) – bolgár író, a bolgár irodalom klasszikusa.

KJOSZEVA SZVETLA (1955*) – fordító, szerkesztő. Budapesten él.

KOSZTA GABRIELLA (1948*) – magyar színésznő és fordító. Budapesten él.

KRASZTEV PÉTER (1965*) – bolgár író, irodalomkritikus, kulturológus és fordító. Budapesten él.

KOVÁCS GERGELY (1985*) – fordító. Budapesten él.

MARIA MAKEDONSZKA (1981*) – bolgár író. Elin Pelinben él.

NIKOLAJ BOJKOV (1968*) – bolgár író és fordító. Vidinben él.

NICOLA ZAMBELLI (1981*) – olasz rendező. Bresciában él.

XEMYC

брой 88 · 1/2026 · година xxxv

Списание за култура и
обществен живот

Основано от *Дружеството
на българите в Унгария* през 1991 г.

Издание на *Българското
републиканско самоуправление*

Отговорен издател
д-р Данчо Мусев

Главен редактор
Светла Кьосева

Печат
FesztNet Kft.

Оформление, предпечат
Димитър Русев

Адрес на редакцията
1097 Будапеща, ул. "Фехер холо" №8

HÆMUS

88. szám · 1/2026 · xxxv évfolyam

Társadalmi és kulturális
folyóirat

Alapította 1991-ben
a Magyarországi Bolgárok Egyesülete

*A Bolgár Országos
Önkormányzat kiadványa*

Felelős kiadó
dr. Muszev Dancso

Főszerkesztő
Kjoszeva Szvetla

Nyomdai kivitelezésért felelős
FesztNet Kft.

Design, nyomdai előkészítés
Ruszev Dimitar

A szerkesztőség címe
1097 Budapest, Fehér Holló u. 8.

ISSN 1216-2590

